

מכירת יוסף

0. מבוא

במאמר זה נשחזר את מכירת יוסף ומה שקדם לה במרחב ובזמן. תוך כדי כך יתבררו הרבה תעלומות. מהלך יוסף מחברון לדותן ומשם מצרימה וכן פרטים אחרים מסומנים [בקובץ גוגל ארץ](#). (על מנת לראות אותו יש להתקין את גוגל ארץ). לקורא שאין לו זמן לעיין בכל המאמר נביא את תמצית הדברים.

יוסף יצא בבוקר למחרת יום הכיפורים שנת 2217 (למניין בהר"ד) (שנת 1545 לפני הספירה) מאוהל יעקב בחברון. אוהל זה היה במקומו של אוהל אברהם, בגבול מערבי של שדה המכפלה במרחק 30 מיל ממרכז קדש הקדשים בכיוון 23.5 מעלות מערבה מן הדרום. משם יעקב ליווה אותו כברת הארץ עד מערת המכפלה. **(הערה 1:** יעקב שלח את יוסף לשכם כדי להודיע לאחים כי הגיע תורו לשרת את אביו בסוכות ואין לו מעמד מיוחד של מלך. ואלמלא כן, התור היה חוזר לראובן). משם יוסף הלך בקו ישר אשר עובר דרך קבר רחל עד נקודה בירושלים בה קו זה נפגש עם ציר סימטריה של בית המקדש **(הערה 2:** ציר סימטריה זה עובר דרך מרכז ק"ק ומכוון 5.971 מעלות דרומה מן המערב). משם הוא הלך בקו ישר לגבעון אשר נמצא 30 מיל צפונה ו- 2.5 מיל מזרחה ממרכז ק"ק (בגבעת הרואה של היום). משם הוא הלך עוד 2.5 מיל מזרחה עד שילה. משם הוא הלך בקו ישר עד מקום קבר יוסף בגבול מזרחי של חלקת שדה אשר קנה יעקב. אורך מסלול זה בדיוק 80 מיל (עד כדי 3 מטר). יוסף הלך 80 מיל אלו ביומיים. בסוף י"א תשרי כעבור 40 מיל הוא לן לינה ראשונה ובסוף י"ב הוא לן לינה שנייה בשכם. משם בבוקר של י"ג תשרי הוא הלך בקו ישר ליריחו מרחק 40 מיל ולן שם לינה שלישית (קו זה לא נכנס ליריחו אלא משיק לו ממזרח). מקום זה נמצא בערך בקו רוחב של לינה ראשונה (275 מ' צפונית יותר).

למחרת י"ד תשרי יוסף המשיך עוד כ- 90 מ' באותו קו משכם עד קו רוחב של גבול צפוני של מחנה ישראל בערבות מואב. שם הוא פנה מזרחה עד שפגע בירדן בנקודה בא יעמדו כהנים עם ארון הברית. משם הוא הלך בקו ישר למרכז המחנה בערבות מואב, היא סוכות של יעקב ועמק המלך של אברהם. מרחק ממקום לינה עד סוכות 20 מיל (פחות 7 מטר). לכן יוסף הגיע לסוכות בדיוק בצהריים. שם ישבו האחים וכאשר ראו את יוסף מרחוק, דנו אותו בדין מורד במלכות או בדין רודף. ואחרי שהסכימו עם הצעת ראובן, הגיע יוסף. ואז אחים לקחו אותו לבור אשר נמצא בגבול מערבי של המחנה ישראל על קו המחבר את סוכות עם בית המקדש (קו זה מכוון 6.1975 מעלות צפונה מן המזרח). משם הם חזרו מזרחה למרכז המחנה. ראובן לעומתם המשיך באותו קו מערבה **(הערה 3:** הוא תירץ מהלך שלו לאחים כי עליו לחזור לחברון כדי לשרת את יעקב בחג שלו סוכות כי התור חזר אליו). הוא הלך בקו זה ששה מיל עד אבן בהן בן ראובן ואחרי שישב שם מהלך שני מיל (ועסק בשקו ותעניתו), חזר לבור אחרי השקיעה ומצא אותו ריק.

אחרי שאחים חזרו לסוכות וישבו לאכול לחם, ראו ארחת ישמעאלים באה מצפון לאורך גבול מערבי של המחנה. כוונתה של הארחה היתה לפנות מזרחה לסוכות ומשם להמשיך מזרחה אל עיר חשבון ומשם לצוען מצרים (במקום קנטרה של היום) דרך עיי העברים, קדש, קדש ברנע, גרר ורעמסס. ישמעאלים

לא היו אמורים לעבור ליד בור של יוסף כי הוא היה כ- 0.66 ק"מ דרומה מנקודת פניה שלהם מזרחה. ואז יהודה הציע לאחים ללכת לקראת ישמעאלים ולהציע להם לקנות את יוסף בתור עבד שמרד. אבל סוחרים מדיינים אשר ישמעאלים היו נושאים את סחורתם, כנראה שמעו את יוסף צועק מתוך הבור והלכו אליו והוציאו אותו מן הבור. וקנו אותו לעבדות במשיכה בהסכמתו כי אלמלא כן הוא אמור היה למות שם. אחים ראו את מעשה המדיינים ולכן לא זזו ממקומם. אחרי מהלך ששה מיל ארחת ישמעאלים עם מדיינים ויוסף הגיעו לסוכות. ואז אחים דרשו את יוסף לידם באמרם שהוא עבד שלהם והם התכוונו רק להעניש אותו ובסוף להוציאו מן הבור. אבל מדיינים לא הסכימו כי הם קנו את יוסף כבר. ואז ישמעאלים הציעו לאחים לקנות את יוסף בכסף כי למה להם עבד מורד. מחיר עבד בגיל של יוסף כמו ערך אדם בגילו – 20 שקל. אבל ישמעאלים אמרו שיש להם ריב עם מדיינים אשר טענו שהם כבר קנו את יוסף. וגם יש ספק האם יוסף בכלל עבד של אחים או להפך. לכן בסוף הם שילמו רבע מחיר, 20 דינרים. משם הארחה המשיכה מזרחה והגיעה לגבול מזרחי של המחנה בזמן צאת הכוכבים ולנה שם. מצד שני, ראובן אחרי שלא מצא את יוסף, לא הלך בלילה לחברון לשרת למחרת את יעקב אלא חזר בלילה לסוכות. (הערה 4: וכנראה הסביר לאחים ששינה דעתו מללכת לחברון כי מאחר ויוסף לא חזר, יעקב יהיה שרוי בחרדה ולא היה מקום לשמחת החג. ואחים סיפרו על מעשה המכירה. ולא היה מה לעשות).

למחרת ארחת ישמעאלים יצאה לדרך והגיעה לצוען כעבור 12.5 יום בצהרי כ"ז תשרי. מדיינים אשר סחרו בתבלינים הכירו את פוטיפר שר הטבחים כי הוא היה קונה מהם תבלינים בעבר לצורך מטבח של פרעה. לכן הם הלכו ישירות אליו ובהזדמנות זאת מכרו לו את יוסף במחיר טוב (וגם ישמעאלים קבלו את חלקם). אחים בבוקר ט"ו תשרי התחילו לחזור לשכם בדרך שהלך יעקב בדיוק תשעה שנים לפני כן. במקום לינה שלישית של יוסף ביריחו הם כביכול מצאו את כתונת הפסים שלמה מוכתמת בדם ושלחו אותה ביד רצים (נפתלי ודן) אל יעקב. ומזה יעקב הסיק שיוסף בלילה הוריד את הכתונת ושם אותה מתחת לראשו. ואז בא אריה וטרף את ראשו בלי לגעת בכותנת.

לתסריט זה יש עוד הרבה חלקים אשר יתבררו בהמשך.

תוכן העניינים

1. [מקום יציאה של יוסף](#)
2. [מתי יוסף יצא מחברון?](#)
3. [דרכו של יוסף לשכם](#)
4. [זותן-מקום מכירת יוסף](#)
5. [מהלך יוסף משכם לסוכות](#)
6. [דין של יוסף](#)
7. [וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים](#)
8. [הקשר בין בור של יוסף לים של שלמה](#)
9. [מהלך אחים ביום מכירת יוסף ומהלך ראובן](#)
10. [מכירת יוסף](#)
11. [שקו תעניתו של ראובן](#)
12. [מהלך אחים אחרי מכירת יוסף](#)

13. [קשר בין כותנת פסים לשעיר לעזאזל](#)
14. [חלוקו של יוסף ובגדי חמודות](#)
15. [מהו יחוסו של יתרו?](#)
16. [השלמת מסלול של יוסף עד ביתו של פוטיפר](#)
- [סיכום](#)

1. מקום יציאה של יוסף

כתוב בתורה "וישלחהו מעמק חברון" (בראשית ל"ז י"ד). ופרש"י שם "והלא חברון בהר וכו' אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון וכו'". לכן יוסף יצא ממערת המכפלה. במאמר על [תכנית מערת המכפלה](#) חשבנו את מקום המדויק של קבר אבות ביחס לבנין המכפלה. אבל יעקב לא ישב במערת המכפלה אלא במקום אביו יצחק "ממרא קרית הארבע" (שם ל"ה כ"ז). במאמר על [פרשת חי שרה](#) חשבנו את מקומו של אוהל אברהם בחלקת ממרא. הוא נמצא בצד מערבי של שדה המכפלה, כאשר שדה המכפלה היה ריבוע בשטח של שמנה בית כור או 600,000 אמות רבועות באמות תורה של 48 ס"מ. לכן גודל השדה היה 371.8 מ'. הראנו שם שמערת המכפלה היתה בצד מזרחי של השדה. לכן מרחק בין אוהל אברהם ומן הסתם גם אוהל יעקב למערת המכפלה היה 371.8 מ'. מרחק זה נקרא כבדת ארץ. יוסף יצא מאוהל של אברהם ויעקב לווה אותה כבדת הארץ עד מערת מכפלה.

2. מתי יוסף יצא מחברון?

יוסף היה בן שבע עשר שנה בזמן המכירה (בראשית ל"ז ב'). במאמר [מתי נולדו השבטים](#) חשבנו תאריך לידה שלו כ"א ניסן שנת 2200. לכן הוא נמכר בשנת 2217. על הפסוק "ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה" (בראשית ל"ט ה') כתוב בסדר עולם "י"ב חדשים בבית מפני החמה ובשדה מפני הציונה". אבל הגר"א הגיה "בבית מפני הצנה ובשדה מפני החמה". וכן כתבו תוספות על התורה בשם ס"ע. לכן יוסף נמכר בסתיו ולא באביב והיה אז בן 16 וחצי ולפי הכלל מקצת שנה ככולה נחשב לבן 17. מתי בדיוק? על הפסוק "וישב ראובן" (בראשית ל"ז כ"ט) כתב רש"י "ובמכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. ד"א עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו". ומקור של רש"י בבראשית רבה פ"ד. פרוש ראשון הוא דברי רבי יהודה: "איכנ היה, ר' יהודה א' כל אחד מהם היה משמש את אביו יומו ואותו היום היה של ראובן" והוא מובא על פסוק "וישמע ראובן", ופרוש שני דברי אליעזר על הפסוק "וישב ראובן". ורש"י הבין שרבי יהודה התייחס לאותה שאלה, היכן היה ראובן בזמן המכירה.

ויש לשאול האם כל יום אחד מבניו היה משמש את יעקב, ומה היה באותם ימים כאשר יוסף הלך מחברון לשכם מהלך 80 מיל וכן בחזרה. ומדוע דווקא באותו יום הגיע תורו של ראובן? ונראה לי שליעקב היה יום מיוחד בשנה הוא חג סוכות שבו אחד מבניו היה משמש אותו. כידוע שלשה רגלים הם כנגד האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק וסוכות כנגד יעקב. ויעקב קשור לסוכות באופן ישיר כי הוא יסד את המקום סוכות ובנה בו סוכות לצאנו. וישב בו שנה וחצי מפסח שנת 2206 עד סוכות שנת 2208. לכן חג זה היה כל כך חשוב בשבילו. ומדוע הגיע תורו של ראובן? כל בן בתורו היה משרת את יעקב. השרות התחיל כאשר ראובן הגיע למצוות. כתבנו במאמר הנ"ל שראובן נולד בי"ד כסליו שנת 2194. לכן פעם הראשונה הוא שירת בסוכות בשנת 2207. הדבר היה כאשר הם ישבו

בסוכות ממש (**הערה 5**: למרות שראובן היה אז בן 13 פחות חודשים, מקצת שנה נחשבה לו כשנה) . מאז עברו בדיוק 10 שנים. בינתיים שרתו כל הבנים מראובן עד זבולון והגיע תורו של יוסף.

אם כן, מדוע יעקב שלח את יוסף מחברון לשכם ערב החג? כתוב בתנחומה (מהדורת ורשא פרשת וישב סימן ד') שיעקב העדיף את יוסף בלשון של ארגמן. ובגמרא (שבת י' ע"ב) כתוב "שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים". מה נתן לעשות עם כמות כזאת של צמר (**הערה 6**: שקל של תורה 17.28 גר')? לארוג אותה באבנט. והוא כנגד אבנטו של כהן (**הערה 7**: וי"ל שיעקב סבר כרמב"ם (הלכות כלי המקדש פ"ח ה"א) שאבנט של כהן הדיוט רקום בצמר ועיקר האבנט היה בד. והרי יש בזה כלאים! וי"ל שצמר זה לא היה של כבשים אלא מנוצת עיזים - הוא שער רך הסמוך לעור). ובזה כתונת של יוסף היתה עדיפה על כתונות של אחים. ואחים חשבו שיעקב מתייחס ליוסף בתור מלך לעתיד, כמו שכתוב "בני דוד כהנים היו" (ש"ב ח' י"ח). ולכן הוא לא יבקש ממנו לשרת אותו. אבל יעקב הבין מדוע אחים שונאים את יוסף ורצה להוציא מליבם מחשבה זאת. לכן הוא שלח את יוסף כדי להודיעם שדינו כדין יתר האחים והוא חוזר לשרת את אביו. מאחר והמרחק מחברון לשכם הוא מהלך יומיים, אז יוסף בהכרח יצא מחברון בי"א תשרי כדי שיחזור לחברון בי"ד בערב וישרת את יעקב כל יום ט"ו. אבל אחים לא נתנו ליוסף לדבר ולא ידעו על סיבת שליחותו! ולפי מחשבתם התור לשרת את יעקב חזר לראובן.

ועדיין צריך להבין את דברי רבי אליעזר שראובן היה עסוק בשקו ותעניתו על מעשה בלהה. מדוע דווקא באותו יום? נתייחס לשאלה זאת יותר מאוחר. אבל בינתיים הוכח שיוסף יצא מחברון בי"א תשרי, אחרי יום כיפור, נקי מעוונות.

בנוסף יעקב לימד את יוסף פרשת עגלה ערופה שעיקרה מצוות לווייה. לכן הוא ליווה את יוסף עד מערת המכפלה ושם מן הסתם הם התפללו שיוסף יצליח בשליחותו. ואחרי כל כוונות אלו, איך יתכן שיענה ליוסף רע.

3. דרכו של יוסף לשכם

מרחק ממערת המכפלה למקום קבר יוסף בשכם בקו ישר 78.1 ק"מ או כ- 76.6 מיל, מהלך קצת פחות מיומיים. אנחנו נכוון את מסלול יוסף ל- 80 מיל, מהלך יומיים בדיוק. העיקרון בבניית המסלול הוא שיוסף הלך דרך מקומות הקדושים כדי להרכות זכויות לפני פגישה גורלית עם אחים וגם שילב בו מסלולים של אבות - יעקב ואברהם. ראשית הוא הלך **ממערת המכפלה** בקו ישר לקבר רחל כדי להתפלל שם. נזכיר שקו ישר (גאודזי) עובר דרך מקום משוער של קבר אהרן בהר רמון, קבר אבות במערת המכפלה, קבר רחל בבית לחם, ומקום משוער של קבר דוד בחצר המשטרה בקיפלה. קו זה נכנס לבית אל אשר במערב ירושלים, עובר דרך פתח עזרת נשים של משכן נוב ופוגע בציר סימטריה של בית המקדש בנקודה אשר נקראת **עין תנין** בנחמיה ב' י"ג (**הערה 8**: תאור מפורט של מקום משכן נוב ומהלך לילי של נחמיה חורג ממסגרת מאמר זה). בנקודה זאת בה נפגשים שני צירים עיקריים: ציר הקברים וציר בית המקדש, מסתיים קטע ראשון (למעשה שני, אחרי יציאה מאוהל יעקב) של מסלול יוסף. במאמר על **אלוני ממרא** (עמ' 3) הסברנו שבחזרתו ממצרים אברהם עבר דרך קבר רחל ומשם לעין תנין. במאמר על **פרשת ויצא** בתחילת עמ' 8 הסברנו שיעקב בדרכו מבאר שבע עבר דרך מקום אוהל אברהם, מערת המכפלה ועין עיטם. עין עיטם נמצא 89 מ' מערבה מעין תנין כך שיש כאן הפרש זניח. (**הערה 9**: אילו העברנו מסלול יוסף דרך עין עיטם ולא עין תנין, אז אורך המסלול לשכם היה

המתקצר ב- 20 מ'. אבל אז המסלול לא היה עובר דרך קבר רחל אלא 70 מ' מערבה לו. ויש הכרח שיוסף יעבור שם). באותו מאמר בעמ' 60 תיארו את מסלול של יעקב בחזרתו מחרון, מבית אל לחברון. מסלול זה עבר דרך בית אל אשר במערבה של ירושלים, מגדל עדר אשר על ציר הקברים ובחזרה לאוהל יצחק. זהו כמעט אותו מסלול שהלך יוסף. לכן מתקיים כאן עיקרון "מעשה אבות סימן לבנים".

מכאן נכוון את מסלול של יוסף אל גבעון בו שכן המשכן אחרי נוב. מקום של גבעון זהו נושא למאמר נפרד. פה רק נביא את ההבנה המחודשת שגבעון היה בקו רוחב שילה בדיוק 2.5 מיל מערבה ממנו. נקודה זאת נמצאת בגבעת הרואה של היום. במאמר על [פרשת ויצא](#) בעמ' 10 חשבנו את מקום משכן שילה 30 מיל צפונה וחמשה מיל מזרח ממרכז ק"ק. לוז של יעקב נמצאת באמצע הדרך ממרכז ק"ק לשילה, דהיינו 15 מיל צפונה ו- 2.5 מיל מערבה ממרכז ק"ק. על כן גבעון נמצאת בקו אורך של לוז.

מדוע יוסף נכנס לגבעון, הרי לפי חשבוננו יעקב לא עבר שם? אבל אברהם במהלך לעקידה כן עבר דרך שילה וגבעון ([הערה 10](#)): זהו נושא למאמר נפרד. אברהם הבין שארץ המוריה מתייחסת לכל המקומות בהם יקריבו קרבנות. לכן הוא הלך מאוהל שלו לירושלם ק"ק. ומאחר ולא ראה סימן שם, המשיך לשילה ומשם מערבה לגבעון ומשם לעין עיטם. ובכל מקומות אלו לא ראה סימן. בסוף הוא הלך מעין עיטם לאורך ציר בית המקדש לצופים בהר הזיתים ומשם הוא ויצחק ראו ענן במקום מזבח העולה). בנוסף, המשך קו ישר מעין תנין לגבעון הנ"ל פוגע בתל שכם, כ- 290 מ' מערבה מקבר יוסף. לכן הליכה של יוסף דרך גבעון לא מהווה סטייה מדרכו לשכם. באשר לכניסה של יוסף לשילה, שם היה משכן על גבול נחלת יוסף ובנימין משך 369 שנה. ונראה שגם גבעון היתה על הגבול בין יוסף ובנימין, שהרי היא נמצאת ליד שילה באותו קו רוחב. ועוד גבעון מוזכרת ביהושע י"ח כ"ה בתור עיר בנימין וכתוב בגמרא (ב"ב נ"ו ע"א) "לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבול". ובהכרח כאן זה הגבול בין בנימין ליוסף.

מעין תנין יוסף הלך כאמור בקו ישר לגבעון. בדרך, בהגיעו ל- 40 מיל ממקום יציאתו הוא לן לינה ראשונה. למחרת הוא המשיך באותו קו עד גבעון. משם הוא פנה למקום [משכן שילה](#) מרחק 2.5 מיל. משילה יוסף הלך בקו ישר למקום קבר שלו לעתיד. במאמר על [פרשת ויצא](#) בעמ' 38 העמדנו את [קבר יוסף](#) באמצע גבול מזרחי של חלקת שדה אשר קנה יעקב. לכן אין כאן שאלה איך יוסף ידע לכוון דרכו אל מקום קברו העתידי. [והנה מופת](#): אורך כל המסלול מאוהל יעקב עד קבר יוסף לפי גוגל 81.605 ק"מ או **80.005** מיל באמה של 51 ס"מ.

4. דותן-מקום מכירת יוסף

היום מקובל לזהות את המקום עם תל דותן אשר נמצא כ- 23 ק"מ צפונה משכם. אבל כתוב בבר' רבה ק' ח' לגבי יוסף "רבי יצחק אמר הלך והציץ באותו הבור". ובתנחומא ויחי י"ז "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ומה ראו עתה שפחדו אלא שראו בעת שחזרו מקבורת אביהם ראו שהלך יוסף לברך על אותו הבור שהשליכוהו אחיו בתוכו וברך עליו כמו שחייב אדם לברך על מקום שנעשה לו נס וכו'". הרי אחרי קבורה אחים חזרו למחנה בגורן האטד "אשר בעבר הירדן וגו'" (בר' נ', י). ובהכרח מדובר בעבר הירדן המזרחי במקום הקרוב ביותר לחברון על שפה הצפונית של ים המלח. וראה במאמר על [קבורת יעקב](#) תיאור מסלול קבורת יעקב והסבר מדוע מצרים לא הלכו לחברון ישירות דרך ארץ

פלשתים. אלא פשוט שגורן האטד היה במקום מחנה ישראל לעתיד שהוא סוכות שבנה יעקב. ואולי שם זה בא לו בגלל גדרות צאן שיעקב עשה מאטדים ובגלל סכך מעליהם. ובור שלתוכו אחים זרקו את יוסף היה במחנה זה. וכאשר ראה אותו יוסף נזכר בנס שנעשה לו וברך.

אבל מהרז"ו בבר' רבה ק',ח' פירש "הלך והציץ-כשקבר ליעקב בחברון קרוב לשכם הציץ לבור". והרי מחברון לשכם מרחק 80 מיל, מהלך יומים! ואיך יוסף יטריח אחיו ויבייש אותם ללכת אתו מחברון לשכם (שהרי כתוב במדרש שאחים ראו אותו מסתכל בבור). ועוד, המצוה לברך על הנס במקום שהזדמן לך, אין מצוה ללכת לשם למרחקים. (הערה 11: ועוד נראה שיוסף בכלל לא הלך לחברון לקבור את אביו אלא נשאר במחנה. שהרי הוא ולוי לא היו מנושאי הארון (רש"י בר' נ', י"ג). ומצרים שמרו על יוסף מכל משמר שלא יברח ולכך שלחו מחנה כבד מאד- ראה אליהו כי טוב ספר פרשיות סוף ויחי). ועוד ראייה. יוסף אמר לשר המשקים "כי גנב גנבתי מארץ העברים וכו'" (בר' מ' ט"ו). והרי גנב מארץ כנען! ושם עברי שייך רק לזרע של אברהם העברי. ואם כוונת יוסף שארץ כנען בעצם שייכת ולזרע של עבר, הרי זאת עזות לומר כך למצרים שהוא אחיו של כנען. אלא כוונתו לאותו מקום מיוחד בערבות מואב הוא עמק שוה הוא עמק המלך "שהושוו שם כל האומות המליכו את אברהם" (רש"י בר' י"ד י"ז). ועל מקום זה הכל מסכימים שהוא שייך לאברהם העברי. לכן יעקב קבע שם את אהלו ולכן הביאו לשם את ארונו ומלכי ישמעאל וכנען תלו כתריהם עליו. וכל זה בזכות כתר של יוסף. אם כן במקום השפלתו של יוסף היה גם הכרתו.

ובבר"מ"ב ה' כתוב "כל אלה חברו אל עמק השדים. ג' שמות נקראו לו עמק השדים, עמק שוה, עמק סוכות וכו'". מכאן הוכחה שהמליכו את אברהם בסוכות של יעקב. מצד שני כתוב בבר"מ"ג ה' לגבי יין שהוציא מלכי צדק "רבי אבא בר כהנא אמר כל יין שכתוב בתורה עושה רושם חוץ מזה. א"ר לוי אף זה לא יצאנו מידו, שמשם קרא עליו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה". ואכן במקום זה נתקיימה הנבואה, שיוסף יצא לגלות וגם שבו כאן לארץ.

מדוע אחים הלכו משכם לשם? ויש לשאול למה הלכו מחברון לרעות את הצאן בשכם? הרי ליד חברון יש שפע מדבריות למרעה צאן. אלא הם הלכו כדי להחזיק במקום, שלא ישכח קניין שעשה יעקב שם. ולא רק חלקת השדה אשר קנה יעקב במאה קשיטה אלא כל העיר שכם כמו שאמר יעקב "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד אמרי בחרבי ובקשתי". בסוכות יעקב ישב שנה וחצי מפסח עד סוכות והחזיק במקום כי באותו זמן הוא כנראה היה נטוש: תושבי ערי סדום אשר החזיקו בו בעבר הושמדו ומואבים כנראה טרם התיישבו שם. לכן אחים הלכו לשם להמשיך חזקה. אבל היתה להם כוונה נסתרת, לדון שם משפט יוסף בתור מורד במלכות. ולא בכדי המקום נקרא עמק המלך.

אבל מדוע המקום נקרא דותן? הרי לפי דברינו שמו סוכות! ונראה לי שזהו מקום אליו גלה קין, ארץ נוד קדמת עדן. במאמר [ויצא יעקב](#) פרק 9 עמ' 33, ישנו תיאור מפורט של סוכות וכל המופתים שהיא מקיימת. בפרט, היא נמצאת בגבול מזרחי של תרומה לע"ל על ציר סימטריה של בית המקדש. לפני הפיכת סדום ועמורה ככר הירדן היה "כגן ה'" (בראשית י"ג י'), משול לגן עדן. תרומה של 75 על 75 מיל מהווה הרחבה פי 50 של הר הבית העתידי של 3000 על 3000 אמה. לכן קין גורש מזרחה מכל תחום של ירושלים מורחבת. עדן היה במערבו של גן, בגבול מערבי של תחום 3000 על 3000 אמות. קין גורש קדמת עדן, קדמת תחום שהוא פי 50 מתחום בו גובל עדן. את שם דותן אפשר

לפרש כהרכבה של שני מילים: "נוד" ו"דת". "דת" היינו משפט שנעשה לקין, ו"נוד" זה גזר דין. ושם סוכות נתן לו ע"י יעקב כמו שכתוב "על כן קרא שם המקום סכות".

במאמר על [ערי מקלט](#) (עמ' 5) העמדנו את עיר מקלט בצר בסוכות. כתוב בב"ר (וישב, פרשת פד) "אתה פתחת בהצלת נפשות תחילה חייך אין מפרישין ערי מקלט תחילה אלא בתחומך הה"ד את בצר במדבר בארץ המישור לראובני וגו'". יש מופת בכך שאותה עיר מקלט נמצאת במקום בו ראובן הציל את יוסף ממות. ועוד מופת שרוצה ראשון בתולדות אנושות גלה דווקא לשם. ויש קשר רעיוני בין סוכות לעיר מקלט, כי סוכה מגינה משמש וכן ענני כבוד הגנו על ישראל.

ועוד, כתוב בגמרא (מכות י"ב ע"א) "אמר ריש לקיש: שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות, דכתיב: מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה, טועה - שאינה קולטת אלא בצר, והוא גולה לבצרה; טועה - שאינה קולטת אלא שוגג, והוא מזיד היה; טועה - שאינה קולטת אלא אדם, והוא מלאך הוא". ונראה שבצרה שהיא עיר מואב היתה במקום בצר בערבות מואב. ומה שכתוב "שאינה קולטת אלא בצר", הכוונת שאינה קולטת אלא בהיותה עיר מקלט ולא בזמן הזה. ויתכן ששם יהיה בסיס עיקרי של צבא גוג. ומשם הם יעלו לכבוש את ירושלים.

אם זה כל כך פשוט שמכרו את יוסף בעבר הירדן המזרחי, מדוע מקובל לחשוב שמכרו אותו בדותן מצפון לשכם? ([הערה 12](#): ראה למשל מאמר של מייטליס [מדוע דותן](#)). זיהוי של מקום דותן מופיע לראשונה אצל כפתור ופרח (פרק י"א מסלול ד'). שם הוא כותב "לדרום גזר כחצי שעה, הוא דותן וקורין לו דותא ושם עין טובה והוא לצפון שכם כארבע שעות". תל דותן כאמור נמצא כ- 23 ק"מ צפונה משכם. התל נחפר (ראה [מאמר](#)) ונמצאו בו שרידי ישוב רצוף החל מתקופה הנאוליתית עד תקופת הברזל ועד תקופה רומית. יתכן שזהו דותן בו ישב אלישע (מ"ב ו' י"ג) ומשם הוליך את צבא ארם אל שומרון מרחק כ- 16 ק"מ. אבל דותן של יוסף היה שם צופן כפי שהסברנו והוא הוחלף ע"י יעקב לסוכות. ושם סוכות המשיך להתקיים גם בתקופת השופטים בזמן גדעון (שופטים ה' ו'). ואין קשר בינו לבין דותן הצפוני. וגם אין כל הגיון מדוע אחים ילכו משכם לשם לרעות את צאנם.

סיבה הנוספת לזיהוי דותן הצפונית עם דותן של יוסף היא דברי המדרש (שמות רבה פרשת בשלח כ) א"ר לוי משל למה"ד לאדם שהכניס יינו במרתף נכנסו הגנבים ונטלו החביות והלכו להם ושתו אותו ובא בעל היין ומצא אותם שגנבו החבית אמר להם שתיתם היין החזירו החבית למקומו כך משכם גנבו אחיו של יוסף אותו ומכרו אותו וכשבא ליפטר מן העולם השביע אותם אמר להם בבקשה מכם אחי משכם גנבתם אותי חי החזירו את עצמותי לשכם לכך נאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". לכן חפשו את דותן סמוך לשכם. אבל גם על דותן במרחק 23 ק"מ משכם אי אפשר לומר שנגנב משכם.

משמע מתורה שאחים התחילו לתכנן להרוג את יוסף כבר בשכם. ועל זה אמר האיש (גבריאל) בשכם: נסעו מזה – הסיעו עצמן מן אחוה (רש"י שם), נלכה דתינה- לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם (רש"י שם). לכן גניבה של יוסף שהיא פועל יוצא של כוונתם להרוג אותו, כאילו התחילה בשכם. אבל מכירה היתה במקום אחר. ולפי חשבוננו מכירת יוסף היתה במרכז המחנה של בני ישראל בערבות מואב במקום המשכן. ושם היה מונח ארון של יוסף בחניה אחרונה. וממקום שמכרו אותו, משם החזירו אותו למקום שהתחילה גניבתו. ומשל במדרש מאד מדויק. אחים שתו יין, דהיינו נהנו מכסף מכירת יוסף,

במקום מכירתו בסוכות. ומשם החזירו את החבית-עצמות יוסף, למקום שממנו נגנב. לעומת זאת, מדותן הצפונית לא החזירו מאומה. וגם השוואה עם יין מזויקת. לפי חשבוננו משקל רביעית של יין או מים שווה חמשה שקלים של תורה (שקל שוה טטרא-דרכמה של אתונה של 17.28 גר' ורביעית של רח"נ 86.4 סמ"ק). זהו כסף מכירתו של יוסף עשרים דינרים. וגביע אשר יוסף הטמין באמתחת בנימין רמז על מכירתו כי סתם גביע מחזיק רביעית ומשקל כלי לפי גמרא (דברי אביי בנדה כ"א ע"א) מכוון למשקל תכולתו.

5. מהלך יוסף משכם לסוכות

במאמר [ויצא יעקב](#) (פרק 10) תיארו את מהלך יעקב מסוכות לשכם. לפי עקרון "מעשה אבות סימן לבנים" יוסף חזר על אותו מסלול בכיוון הפוך. משכם הוא הלך בקו ישר ליריחו 40. מאחר והוא לן לפני כן בשכם, אז הוא יצא משם בבוקר הגיע ליריחו בערב ולן שם. העברנו קו ישר מקבר יוסף אל יריח כך שהוא משיק לחומת יריחו בפניה צפון-מזרחית של תל א סולטן. סימנו במפה את מקום לינה של יוסף במרחק 40 מיל בדיוק מקבר יוסף. הוא נמצא כ- 70 אמות מזרחה מקו גבול מזרחי של התל, על גבול עיבור העיר של 70 אמה. וכן יהושע ממשיכו של יוסף עמד בעיבורה של יריחו (ראה נדרים נ"ו ע"ב). מתברר שקו ישר ממקום לינת יוסף אל אוהל יעקב בחברון חוצה במדויק את מקום המחושב של שילוח שעיר לעזאזל. אנחנו נדון במופת זה בפרק 13.

למחרת בבוקר יוסף המשיך עוד כ- 100 מ' בקו ישר משכם ליריחו עד קו רוחב גבול צפוני של מחנה ישראל בערבות מואב ומשם פנה מזרחה עד נקודה בה קו רוחב זה חוצה את נהר הירדן (סימנו את המקום לפי ערוץ שלו היום). בנקודה זאת לפי הבנתי עמדו רגלי הכהנים נושאי הארון כאשר ירדן עצר ועלה לשמים. ומן הסתם ארונו של יוסף עבר באותה דרך. וכמו בקריעת ים סוף הים נס מפני ארונו של יוסף, כך גם הירדן. ממעבר הירדן יוסף הלך בקו ישר לסוכות. נקודה זאת נמצאת בגבול מזרחי של תרומה על ציר בית מקדש אשר מכוון 6.1975 צפונה מן המזרח. (ראה הסבר מפורט במאמר על [מסעות בני ישראל](#) מסע 50). מרחק ממקום לינה של יוסף ביריחו עד סוכות 19.993 מיל במקום מרחק תיאורטי 20 מיל! יוסף הגיעו לסוכות בדיוק בצהריים, י"ד תשרי.

6. דין של יוסף

על הפסוק "נלכה דתינה" פרש"י "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם". דת- היינו משפט. ומהו דתות? היו נגד יוסף שני דינים: אחד מורד במלכות ושני דין רודף. על מה היה דין מורד במלכות? מתוך חלומותיו של יוסף אחים הבינו שהוא מתכוון למלוך עליהם, וכך בפרוש אמרו "המלך תמלך עלינו וכו'". אבל אחים סברו שמלך יהיה מצד לאה- ראובן או יהודה (משיח בן דוד ולא משיח בן יוסף). ודין שני היה דין רודף, כי בגלל דיבה רעה שהוציא עליהם, חשבו שיעקב ירחיק אותם מירושתו כמו שהורחק ישמעאל והורחק עשו. ויש לשאול, מדוע חששו אחים שיעקב יאמין ליוסף, לאחד נגד עשרה. ואין להשוות עם ישמעאל ועשו ששם אכן עברו עבירות, אבל כאן אחים היו צודקים.

ולפי פשוטו, עיקר ענין היה על זה שרצה למלוך עליהם וכן פרשו כותנת פסים- בגד מלכות. ואז ראובן ויתר וממלא נוצר ספק, שמא ראובן הוא מלך והרי מחל או שמא יהודה ועדיין יוסף חייב. לכן שמו אותו בבור. ואז גם יהודה מחל והתבטל הדין. אלא התעורר דין רודף, שהרי יוסף יספר את כל

המעשה ליעקב והפעם זו אמת. לכן מכרו אותו, שהרי אם נתן להפטר מרודף בלי להרגו אז אסור להרגו. (הערה 13: אבל כלפי שמים מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. לכן נענש יוסף עשר שנים בבור כנגד י' אחים שבקש להתנשא עליהם (אבל לא על בנימין שהוא קטן ממנו). ועוד שנתים על יומים בהם לא ציפה לגאולה וסמך על הקץ שחישב. לכן נאמר "ויהי מקץ (המחושב) שנתים (כנגד) ימים").

7. וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים

בגמרא (שבת כ"ב ע"א) דייקו מן הפסוק "ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר אין בו מים - מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו". שמעתי מרב ירחמיאל קראם ז"ל שזה הניסוי שראובן הציע לאחים. יש לכם ספק האם הוא חייב או לא? אם הוא זכאי אז קב"ה יגן עליו מנחשים ועקרבים. ואם חייב אז ימות, אבל אנחנו לא נכנו נפש. וקשה, אם נחשים ועקרבים כבר היו בבור ויוסף יצא משם חי, אז הוא זכאי ומדוע מכרו אותו. ועוד, אם ראובן ידע שיש נחשים ועקרבים ולא סמך על נס, כיצד הלך משם כדי לחזור יותר מאוחר? אולי בינתיים ימות? ואם סמך על נס, מדוע חזר לבור? ויש לתרץ שבאותו זמן לא היו נחשים ועקרבים בבור והם היו מגיעים לשם לקראת בוקר. מדוע? משך הלילה אוויר מתקרר וטיפות טל מצטברות דווקא במקומות נמוכים. הדבר נכון במיוחד באזור ים המלח בתקופת סוכות. ביום חם ויש התאדות חזקה של מי ים המלח. ובלילה קריר. לכן לקראת בוקר בתחתית הבור טל מצוי יותר. ואז באים לשם נחשים ועקרבים למצוץ מים. ואחים ידעו על כך. לכן ניסוי אמור היה להתקיים רק בבוקר. ואחים מכרו את יוסף בערב לפני כן. וראובן לא התכוון להעמיד את יוסף בניסיון אלא להוציא אותו מן הבור בתחילת לילה.

היכן היה הבור? לא יתכן שהוא היה סמוך למקום בו ישבו אחים, אחרת איך ראובן התכוון להוציא את יוסף משם לעיני האחים. ונראה לי להקיש את מקום הבור "אשר במדבר" (בראשית ל"ז כ"ב) אל מקום נקרא ישימון (במדבר כ"ג כ"ח, ובמדבר כ"א כ') והוא בית הישימות בפסוק "ויחנו על ירדן מבית הישמת עד אבל השטים מערבת מואב". ועל פסוק זה פרש"י "כאן למדך שיעור מחנה ישראל י"ב מיל. דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא וכו' (ערובין נה ב)". ובהכרח בית הישימות נמצא בצד מערבי של המחנה כי שטים בו חטאו ישראל עם מואביות היה מצד מזרחי ולא מצד הירדן. בפעם השלישית כאשר בלעם ניסה לקטר על ישראל הוא עשה את הדבר מ"ראש פעור הנשקף על פי הישימן". במאמר על [מעשה בעל פעור](#) (עמ' 1 סעיף ב) זיהינו את ראש פעור ליד גבול מזרחי של הארץ בקו רוחב מרכז מחנה ישראל. ומשם "וישת אל המדבר פניו". מה הוא ראה במדבר? הוא השקיף על פני הישימן בגבול מערבי של מחנה ישראל. ושם ראה את בור של יוסף. אכן בדקנו בגוגל ארץ שקו ראייה מראש פעור פוגע בגבול מערבי של מחנה ישראל בחלק מרכזי שלו.

אבל אונקלוס תרגם "וישת אל המדבר פניו" – "ושוי לקבל עגלא דעבדו ישראל במדברא אפואה", שהזכיר את חטא העגל. וכן הביאו רש"י. מיהו, רמב"ן כתב שם " ואין בנוסחאות מדוקדקות מתרגומו של אונקלוס כן, אבל הוא כתוב בקצתן שהוגה בהן מן התרגום הירושלמי". ואין מילה "מדבר" מוזכרת כלל במעשה העגל. אולי יש קשר בין חטא העגל ליוסף? כתוב בתהלים ק"ו "וימירו את כבודם בתבנית שור אכל עשב". ושור הוא סמל של יוסף כמו שכתוב "בכור שורו הדר בו" (דברים ל"ג י"ז). ומעשה העגל קשור למעשה מיכה אשר החיה אתו ומיכה הוא מיכיהו מהר אפרים (שופטים י"ז א'), דהיינו משבט אפרים. והוא עשה את הפסל. ואחר כך ירבעם משבט אפרים עשה שני עגלי זהב "וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן" (מ"א י"ב כ"ט).

לכאורה זה עון יוסף ולא עון אחים אשר מכרו אותו! אלא יריבות בין אחים ליוסף היתה היריבות בין דרך משיח בין יוסף לדרך משיח בן דוד. הראשונה היא דרך טבעית מצד שמאל. ושניה דרך על טבעית מצד ימין. חטא העגל כוחי ועוצם ידי מסמל את דרך טבעית בלבד. אבל גם צד ימין המיוצג ע"י יהודה חוטא בשללו לגמרי את דרך שמאל. ועל שני דברים אלו קטרג בלעם.

אותו ישמון מוזכר גם בגלגולי באר מרים "ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן" (במדבר כ"א כ'). רש"י שם פירש "ראש הפסגה" - כתרגומו ריש רמתא. "פסגה" לשון גובה. "ונשקפה" אותה הפסגה על פני המקום ששמו ישמון והוא לשון מדבר שהוא שומם. דבר אחר: ונשקפה הבאר על פני הישימן שנגנזה בימה של טבריה. ומה הקשר בין ישמון בגבול מערבי של מחנה ישראל בערבות מואב לבין מקום בו נגנזה הבאר בימה של טבריה? במאמר על [בארה של מרים](#) (פרק ה') זיהינו את מקום גניזת הבאר בים כנרת עם מבנה תת קרקעי ענק שם. מבנה זה נמצא כמעט במדויק בקו אורך של גבול מערבי של המחנה. לפי פרושנו, מקום גניזתה של הבאר משקיף מצפון דרומה על הישימן. ומה היא רואה שם: את בור של יוסף במדבר אשר אין בו מים!

גבול מערבי של מחנה ישראל אורכו 12 מיל. היכן בגבול נמקם את בור של יוסף? ראובן אמר לאחים "השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר". משמע שבור היה מפורסם והיה במקום מיוחד. יש שם שני מקומות מיוחדים: באמצע גבול מזרחי או בנקודה בה ציר הבית מק"ק עד מרכז המחנה חוצה את הגבול. השני נמצא 0.6515 מיל דרומה מהראשון.

הראנו במאמר על פרשת [ויצא](#) עמ' 7 שיעקב בדרכו מבאר שבע לחרן הלך מעין עיטם לסוכות לאורך ציר בית המקדש המכוון 6.1975 מעלות צפונה מן המזרח. גם משכן נסע ממרכז המחנה בסוכות לגלגל לאורך ציר זה. לכן לפי עקרון של מעשה אבות סימן יש לכוון מהלך יוסף אל בור לאורך ציר זה.

אבל משמע שבור זה היה ידוע לא רק בגלל מקומו אלא במהותו. הבאנו בפרק 4 את המדרש ובב"ר "כל אלה חברו אל עמק השדים. ג' שמות נקראו לו עמק השדים, עמק שוה, עמק סוכות וכו'". בעמק השדים נערכה מלחמה בין מלך סדום וחבריו ומלך עילם וחבריו. וכתוב "ועמק השדים בארת בארת חמר וינסו מלך סדם ועמרה ויפלו שמה והנשארים הרה נסו" (בראשית י"ד י'). וכתב רש"י שם "בארות הרבה היו שם שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין. ומדרש אגדה שהיה הטיט מוגבל בהם, ונעשה נס למלך סדום שיצא משם לפי שהיו באומות מקצתן שלא היו מאמינין שניצל אברהם מאור כשדים מכבשן האש, וכיון שיצא זה מן החמר האמינו באברהם למפרע". אבל כדי שדמיון יהיה מושלם צריך להגיד שבבור שהם נפלו לא היו רק מגבלים חמר אלא שורפים ממנו לבנים. והיה שם חום אדיר והם נצלו בנס. אולי זה הבור אליו זרקו את יוסף והוא ניצל לא מאש אלא משרף של נחשים. ולזה התכוון ראובן, אם יעשה ליוסף נס בבור הזה כמו שנעשה לפני כן אז יוכח שהוא צדיק כי אין כאן טעם אחר לנס כמו שהיה אצל מלך סדום ועמורה ([הערה 14](#)): את זה הוא אמר לאחים אבל הוא בעצמו לא התכוון להעמיד את יוסף בניסיון אלא להוציא אותו בתחילת לילה)

ועכשיו אפשר להבין מדוע אברהם סירב לקחת מאומה ממלך סדום למרות שקיבל מתנות מפרעה ומאבימלך. מלך סדום סבר שקרה לו נס בזכותו כי א-להים רואה צרת עשוקים. ואנשי הכיכר לפי דעתם היו עשוקים ביד מלך עילם שגבה מהם מיסים. והם מרדו בצדק. (וראה במאמר על [מלחמת ארבעה](#))

המלכים סוף פרק א' הסבר מדוע הם היו משועבדים למלך עילם). והוא סבר שנס שנעשה לאברהם במלחמה נגד ארבעה המלכים היה לצורכו ובזכותו של מלך סדום. לכן מלך סדום היה טוען שהוא העשיר את אברהם.

המפגש בין אברהם ומלכיצדק היה בסוכות הוא עמק המלך. מלכיצדק בא מירושלים מן הסתם לאורך ציר בית המקדש. ומלך סדום בא לאותה נקודה. לכן מתאים שבור בו הוא ניצל יהיה בסמוך להם, מבחינת עדות חיה. לפי חשבוננו במאמר הנ"ל בפרק ד' המלחמה עם מלך סדום וחבריו היתה מול חצצון תמר באמצע גבול צפוני של צביים. מנקודה זאת עד בור של יוסף מרחק 39.7 מיל (**הערה 15**): לפי חשבון שלנו אמצע גבול צפוני של צביים נמצא 38.5 מיל דרומה ו- 18 מיל מערבה מסוכות. אותה נקודה נמצאת 38.5-0.6515 מיל דרומה ו- 12 מיל מערבה מבור של יוסף). הקרב התחיל בבוקר. כלל נקוט אצלנו שזמן המלחמות לא נחשב. אם מלך סדום ועמורה התחילו במנוסתם בבוקר צפונה והלכו בקצב רגיל של 40 מיל ביום (כי לא יתכן שרצו מרתון של 40 ק"מ), אז הם הגיעו לבור של יוסף 5.4 דקות לפני השקיעה. מה גרם להם ליפול לתוך הבור? נתן לבדוק שבמקום בור של יוסף השמש שוקעת מאחורי רכס הר הזיתים בתקופת תשרי כ-9 דקות מוקדם מאשר במישור (**הערה 16**): מרחק מבור עד פסגת הר זיתים 31.6 ק"מ והפרש גובה 1.14 ק"מ). לכן הם הגיעו לשם אחרי השקיעה ולא הבחינו בבור.

8. הקשר בין בור של יוסף לים של שלמה

כתוב במ"א ז' מ"ד-מ"ו "ואת הים האחד ואת הבקר שנים עשר תחת הים וכו' בכרך הירדן יצקם המלך במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן". את סוכות זיהינו עם מרכז מחנה ישראל בערבות מואב. מהי צרתן? היא מוזכרת בספר יהושע ג' ט"ז "ויעמדו המים הירדים מלמעלה קמו נד אחד הרחק מאד באדם (קרי מאדם) העיר אשר מצד צרתן והירדים על ים הערבה ים המלח תמו נכרתו והעם עבר נגד יריחו". ובירושלמי (סוטה פ"ז ה"ה) כתוב על פסוק זה "אמר רבי יוחנן אדם קרייה וצרתן קרייה (עיר). שנים עשר מיל מזו לזו. מלמד שהיו המים גדושים ועולין כמצד צרתן". מקום הזה "אדם העיר" לא מוזכר יותר בתנ"ך וכן צרתן. אכן בילקוט שמעוני (יהושע רמז טו) "אתה מוצא כל נסים שנעשו לישראל בזכות אברהם וכו' קריעת ירדן בזכותו שנאמר מאדם העיר אשר מצד צרתן שמעת מימך עיר נקראת אדם אלא על אברהם נאמר האדם הגדול בענקים וכו'". כלומר, לא היתה עיר כזאת אלא יש כאן רמז לאברהם שנקרא האדם הגדול בענקים. (**הערה 17**): מה קשר בין קרית ארבע האדם הגדול בענקים (יהושע י"ד ט"ו) לאברהם? ארבע הוא שם אבי של ענקים אחימן ששי ותלמי. ונראה לי שהם ענר, אשכל וממרא אשר ישבו על מצרי שדה המכפלה ואביהם הוא עפרן אשר היה בעל שדה עצמו. ונקרא ארבע כי גימטריה שלו ארבע מאות. ואברהם נעשה בעל השדה אחרי ששלם ארבע מאות שקל. לכן שם ארבע מתייחס גם אליו).

לכן אדם העיר היא סוכות. ולא רק נקודה אחת אלא כל מחנה ישראל 12 על 12 מיל. ומדמים את אברהם לגדול בענקים הוא עוג אשר "עקר טורא בת תלתא פרסי" (ברכות נ"ד ע"ב), כגודל מחנה ישראל שלש פרסאות או 12 מיל. מחנה ישראל עבר את הירדן כאילו בתור תיבה (**הערה 18**): אבל בזמן שעמדו בירדן הם הצטמצמו לרוחב הירדן 50 אמה) כאשר מרכז המחנה זו לאורך ציר בית המקדש. באותו זמן כהנים עם הארון עמדו בתוך ירדן כנגד גבול צפוני של המחנה שהוא כנגד יריחו. והנה מתברר שנקודה בה הציר חוצה את הירדן נמצאת בקו רוחב 31.806560 ואילו מרכז המחנה בקו רוחב 31.815631. מרחק בין שני קו רוחב אלו 1005 מ'. מאחר וכלל ישראל זזו דרומה כמו המרכז, אז מרחק בין כלל ישראל לארון בזמן שמרכז חצה את הירדן היה 1005 מ'. וכתוב "המים הירדים מלמעלה

קמו נד אחד הרחק מאד מאד אשר מצד צרתן" ובפסוק אחר (יהושע ג' ד') כתוב "אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה אמה במדה וכו'". אלפים אמות הארץ זהו 1020 מ'. חסר כאן 15 מ'. אולי משום כך כתוב כאלפים ולא אלפים. ועוד, יתכן שהוא מודד אלפים אמה באמת האדם של 48 ס"מ או באמת העולם 50 ס"מ (ראה מושגים אלו במאמר על גבולות הר הבית סעיפים 2 ו-3). זאת ראייה נוספת שמחנה ישראל 12 על 12 מיל נקרא אדם העיר.

צרתן נמצא בצד אדם העיר. ויש לדמות אותו למחנה ישראל 12 על 12 מיל. והם צמודים כי כתוב "אדם העיר אשר מצד צרתן". ואז מרחק בין מרכז אדם העיר למרכז צרתן יהיה 12 מיל, בדיוק כמו שכתוב בירושלמי "שנים עשר מיל מזו לזו". ומאחר והוכח שמרכז הריבוע "אדם העיר" זו לאורך ציר בית המקדש אז יש להעמיד את מרכז צרתן על אותו הציר. ים של שלמה יצקו "בין סכות ובין צרתן". לפי הבנתנו בכל מקום בתנ"ך בו נאמר "בין" זאת בדיוק נקודה אמצעית. לכן יצקו את הים בגבול מערבי של מחנה ישראל שהוא גבול מזרחי של צרתן על ציר בית המקדש. וזהו **בדיוק מקום בור של יוסף לפי השבוננו!** ואולי שם צרתן מרמז על **צרת** יוסף כמו שכתוב בפסוק "אשר ראינו צרת נפשו" (ראשית מ"ב כ"א).

מכאן גם נלמד מידות הבור: רוחבו היה עשר אמות ועומקו היה חמש אמות כמו ים של שלמה. אחים לא שלשלו את יוסף לתוך הבור בחבלים אלא הורידו אותו בידיים. גובה אדם עם יד מושטת ארבע אמות ועוד אמת יד אדם המוריד לבור. ביחד חמש אמות. (**הערה 19**: חשבון מדויק יותר: הים נמדד באמות הארץ של 51 ס"מ ואדם באמת אדם של 48 ס"מ. לים היתה תחתית בעובי טפח הארץ. ביחד עומק הבור היה $(5+1/6) \times 51 = 263.5$ ס"מ. גובה אדם עד כתפיים שלש אמות. אורך היד מכתף עד קצה אמה 1.5 אמה. וכן אורך היד של אדם המוריד. ביחד שש אמות. אבל צריך להחסיר תפיסת יד מכאן ומכאן, כטפח וחצי. לכן נשאר אורך כולל 5.5 אמות של 48 ס"מ והם 264 ס"מ. הפרש חצי ס"מ). לכאורה יוסף יכול היה לגרד אדמה מתוך הבור ולעשות הגבהה של אמה או שתי אמות ולצאת מן הבור. אלא הבור שימש בעבר כבשן ודפנות שלו היו חלקות וצרות. ולא נתן היה לגרד ממנו דבר. וגם נחשים ועקרבים לא יכלו להסתתר בו. אלא מתוך כך שהיה אטום למים, הטל בבוקר היה מצטבר בו ונחשים ועקרבים היו יורדים אליו ומוצצים את הטל. ויש כאן סימן נפלא. במקום בו היה פעם כבשן יצקו את הים. ומקום שאין בו מים נהפך לים אשר סיפק מים לכל המקדש.

בפרק הקודם הבאנו את הפסוק "ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן" והראנו שמקום משוער של גניזת באר מרים בכנרת נמצא בקו אורך של הבור. יתכן שהפסוק מרמז על כך שבאר התגלגלה מראש הפסגה אל הבור אשר היה במדבר בישימן ומים אין בו. ומשם התגלגל צפונה לאורך הירדן עד כנרת.

במאמר על בארה של מרים בפרק ו' תיארו את נהר העתיד לצאת מקדש הקדשים. נהר זה בהגיעו אל מחנה ישראל בערבות מואב, יתפצל לשני חלקים ברוחב 3 מיל, אשר ילכו צפונה ודרומה. גבול מזרחי של אותו נהר יהיה המשך גבול מערבי של המחנה. נקודת ההתפצלות תהיה במקום בו ציר המקדש חוצה את הגבול, דהיינו בור של יוסף. מקום שבעבר לא היו מים יהפוך לצומת מרכזית של זרימת מים.

יש קשר רעיוני בין חכמת יוסף לבין חכמת הים של שלמה, וכן בין שנים עשר בקר עליהם הוא עמד לבין שור- סמל של יוסף.

עוד התאמה: גבול מערבי של צרתן נמצא בקו אורך (עד כדי כ- 100 מ') של מקום לינה של יוסף ביריחו. לפי טענת האחים (נראה את זה בהמשך) הוא נטרף שם. לכן צרות שלו התחילו כנגד גבול מערבי של צרתן והגיעו לתכליתם בבור בגבול מזרחי שלו.

לבסוף נביא קואורדינטות GPS מחושבות של הבור: רוחב 31.809638, אורך 35.576023. יתכן שהוא קיים עד היום, רק מכוסה באדמה, אבל דפנות צרובות שלו אולי השתמרו.

9. מהלך אחים ביום מכירת יוסף ומהלך ראובן

אחרי שיוסף הגיע לסוכות בחצות היום י"ד תשרי, אחים הפשיטו "את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו" (בראשית ל"ז כ"ג) והשליכו אותו אל הבור. כפי שהראנו בפרק הקודם, הבור היה במרחק 6 מיל מערבה מסוכות על ציר המקדש. אחים הלכו לשם וחזרו מרחק כ- 12 מיל וישבו לאכול לחם (הערה 20): זאת כנראה היתה ארוחה ראשונה שלהם כי הם התכוונו לאכול בצהרים ואז בדיוק הגיע יוסף). ראובן לא היה במכירת יוסף כמו שכתבנו בפרק 2 אבל כן הלך אתם עד הבור. לפי פרוש אחד הוא הלך משם לשרת את יעקב בחברון ולפי פרוש שני היה עסוק בשקו תעניתו. אנחנו נשלב את שני הפרושים. דהיינו ראובן אמר לאחים שהוא חוזר לשרת את אביו אבל הוא לא הלך לחברון אלא נשאר לא רחוק מן הבור כדי להוציא את יוסף משם אחרי החשכה ולהביאו אל אביו. ושם בינתיים עסק בשקו ותעניתו.

היכן ישב ראובן? נעמיד את מקומו באופן סימטרי למקום ישיבת אחים. הם הלכו מבור 6 מיל מזרחה לאורך הציר והוא הלך 6 מיל מערבה לאורך הציר. לפי חשבוננו נקודה זאת נמצאת במרכז צרתן. אנו מזהים אותה עם "אבן בהן בן ראובן" בגבול בין יהודה ובנימין ביהושע ט"ו ו' ויהושע י"ח י"ז. (הערה 21): תיאור הגבול הוא נושא למאמר נפרד. כאן רק נומר בקצרה: בית חגלה נמצאת על ירדן בקו רוחב סוכות. לכן נקראת חג-לה. משם הגבול הולך מערבה לבית הערבה בקו אורך אבן בהן. משם הוא ממשיך דרומה לאבן בהן שהוא גם עמק עכור, בו ישב עכן בגבול מזרחי של מחנה ישראל בגלגל. משם הגבול עלה דברה היא קדש הקדשים לאורך הציר. בדרכו, הגבול עובר דרך מקום שילוח שעיר לעזאזל במעלה אדומים, 12 מיל משער שושן ובהמשך מגיע לעין שמש בפסגת הר הזיתים שמשם אברהם ולוט ראו את השמש העולה בבוקר שנפרדו. המשך הגבול בירושלים מתואר במאמר על [גבולות הר הבית](#) (פרק 14). אפשר לפרש את המילה בהן, בו-הן, הן כמו כן, שעשה תשובה בצנעה על מעשה בלהה. פרוש אחר: בהן-בוהן, שנבחן על מעשה שלו. ושם זה מתקשר לדברי לאה שאמרה "ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור" (רש"י בראשית כ"ט ל"ב). מילה "אבן" היא חלק מ"ראובן", ויש שם ארבע פעמים בן: **אבן בהן בן ראובן**.

כמובן, ראובן לא סיפר לאחים שהוא הולך לעסוק בשקו תעניתו בנקודה ההיא, אלא שהוא מתכוון לחצות את ירדן על ציר המקדש, כי כנראה שם היה גשר. וגם יעקב בדרכו לחרן עבר את הירדן לאורך הציר (ראה מאמר [ויצא יעקב](#) עמ' 7 למטה). ומשם הוא אמר היה לשנות כיון וללכת בקו ישר לאוהל יעקב בחברון. ואחרי שראובן חצה את הירדן, אחים לא ראו אותו כי מרחק ביניהם עבר את 6

מיל. וראובן אמר להם שהוא מתכוון ללכת כל הלילה כדי לשרת את יעקב בחג הסוכות בבוקר. וזאת גם היתה כוונתו המקורית של יוסף, לחזור לחברון במסלול הזה כדי לשרת את אביו בבוקר.

והנה המופת: מרחק מסוכות לאורך הציר עד הירדן ומשם לאוהל יעקב בחברון שוה (לפי גוגל) 61.146 ק"מ או 59.947 מיל. זהו כ- 100 אמות פחות 60 מיל. מאחר וראובן יצא מסוכות בחצות, אז תוך חצי יום ולילה הוא היה עובר מרחק 60 לפי קצב 40 מיל ביום. מופת זה מאשר נכונות כל החשבונות שלנו בזמן ובמרחב.

אבל בפועל ראובן לא הלך לחברון. ואחרי שישב באבן בהן עד השקיעה, התחיל לחזור לבור מהלך כששה מיל. ואילו יוסף היה בבור אז היה מוציא אותו ומהלך יחד אתו כל הלילה. והם היו מגיעים לחברון בדיוק בחצות היום והיו משרתים את יעקב בזמן שבני ישראל הגיעו לסוכות ביציאת מצרים. אכן מרחק מאבן בהן עד הבור הוא בדיוק כמו מסוכות לבור. ומהלך מסוכות דרך חצית הירדן עד חברון יום וחצי. ואותו מהלך מן השקיעה מסתיים בחצות היום.

אבל אחרי שראובן לא מצא את יוסף, הוא חזר לסוכות כ- 12 מיל אחרי השקיעה. ולא סיפר לאחים מה היתה תכנית שלו. ואיך הסביר להם מדוע חזר ולא הלך לחברון? הוא הסביר שאחרי שהלך 16 מיל מסוכות הבין שאין טעם ללכת לחברון, כי יעקב יהיה בדאגה היכן יוסף ולא ישמח בשמחת החג. אכן, יעקב ידע לעשות חשבונות הדרך. אם יוסף לא מצא אחים בשכם והחליט לחזור אז היה צריך לחזור לחברון בי"ד בערב. ואם נודע לו שאחים בסוכות אז היה מגיע לסוכות בדיוק בחצות היום, בזמן שראובן יצא משם. ומדוע ראובן לא ראה אותו? ועוד, מדוע ראובן בא כלל, הרי הגיע תור של יוסף לשרת. ואם ראובן חשב שיוסף לא ישרת כי הוא מלך, מדוע יצא רק בי"ד בצהריים? אלא כנראה יוסף הגיע אליהם בצהריים ומשהו רע קרה לו. ואפשר לשאול, מדוע ראובן לא חשב על כך בתחילה? אלא היה ידוע שהוא "בכור שוטה" כמו שכתב רש"י (בראשית מ"ב ל"ח).

אבל ראובן כן סיפר לאחים שבדרכו חזרה הוא עבר ליד הבור ויוסף לא היה שם. ושאל מה קרה לו. ואז אחים סיפרו את כל סיפור מכירתו. ואז ראובן ענה להם "אמרתי אליכם אל תחטאו בילד ולא שמעתם". מתי אמר להם? הרי הוא אמר להם "לא תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה וכו'" וכך הם עשו. אלא כוונתו היתה שיעשה מבחן בידי שמים, ואם הוא ינצל אז יוכרע הספק כפי שכתבתי בתחילת פרק 7. ובור זה מלומד בניסים שהרי בו נצלו מלך סדום ועמורה. ומדוע הם עשו דבר מיוזמתם למכור את יוסף טרם נגמר הניסוי? אבל יהודה סבר שאחרי שהוא ויתר על כבודו, אין כאן כלל דין מורד במלכות, ואין מקום לניסוי. ורק נשאר דין ודאי של רודף. ויהודה לא ידע שראובן התכוון להחזיר את יוסף ליעקב ולהציל אותו ואת עצמו על מעשה בלהה. וממלא היה בטל עניין רודף כפי שנסביר בהמשך בפרק 11. אבל אחרי שיוסף נמכר, אף על פי שארחת ישמעאלים עם יוסף לנו בלילה לא רחוק מהם, לא היה מה לעשות. אומנם ראובן יכול היה ללכת אליהם להציע לקנות את יוסף בחזרה בכסף מלא בטענה שהוא שותף בבעלות על יוסף ומכירה היתה נגד רצונו. אבל אז הוא היה צריך להתוודות לפני האחים על מעשה בלהה. ולזה הוא לא היה מוכן. לכן ראובן נעשה שותף במכירת יוסף וקיבל את חלקו-שני דינרים, מכיר נעלים.

10. מכירת יוסף

מקובל לחשוב שאחים הוציאו את יוסף מן הבור ומכרו אותו לישמעאלים. כך פרש"י (בראשית ל"ז כ"ח) "וימשכו בני יעקב את יוסף מן הבור ומכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים". וכן כתוב בתורה "והמדינים מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר סריס פרעה שר הטבחים" (שם, ל"ו). אבל בפסוק ל"ט א' כתוב "ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סריס פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה". ויונתן תרגם "בערבנותא מן ערבאי", כלומר פוטיפר קנה ממדינים והעמיד את ישמעאלים בתור ערבים. וכן מבואר בבראשית רבה (וישב פו ג) מיד הישמעאלים- אין לשון מיד אלא ערב. ומה מדינים עושים במכירה זאת לא התבאר. ועל כנתת פסים (בראשית ל"ז ג') רש"י הביא מדרש "שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים". על כן היו שם ארבעה קונים: סוחרים, ישמעאלים, מדינים וקונה אחרון פטיפר. ומי הם הסוחרים להבדיל מדינים? ויש מבוכה רבה בסוגיה זאת. ולפי פרוש שלנו שבור היה במרחק ששה מיל מאחים, לא מסתבר שאחים ראו ארחת ישמעאלים עוברת לידם, והלכו משם 12 מיל הלוך ושוב כדי להביא את יוסף.

והנה רבינו בחיי על התורה על פסוק "ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו" כתב: לפי הפשט העוברים משכוחו ומכרוהו, לא האחים. ולפי זה מה שאמר להם יוסף: אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה, הענין כי השלכתם אותי לבור שהיתה סבת המכירה, וזהו שאמר: מצרימה, כלומר שנתגלגל מאדון לאדון ונמכר פעמים רבות עד שהורד למצרים.

ובספר "סדר דורות" יש תיאור מפורט של מכירת יוסף, רק לא ברור מה מקור שלו. וכך כתוב שם:

ד"ה יוסף בן י"ז שנים: "ויתרחקו אחיו מן הבור למען לא ישמעו צעקתו ובכיתו בכדי מטחוי קשת וישבו לאכול ויתיעצו להמיתו אם להשיבו אל אביו, וישאו עיניהם ויראו ארחת ישמעאלים באה מרחוק ויאמר יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו פן ידרשהו א-להים מעמנו עתה נמכרנו לישמעאלים וייטב בעיניהם ויהי הם מדברים בטרם באו נגדם הישמעאלים ויעברו מאצלם ז' אנשים מדינים סוחרים ויצמאו למים ויראו הבור אשר יוסף שם והנה עליו כל עוף למינהו וירוצו המדינים אל הבור לשתות מים ויבואו אל הבור וישמעו את קול יוסף צועק ובוכה ויראו והנה נער יפ"ת ויפ"מ מאד ויאמרו מי שמך בבור ויתנו את ידם וימשכוהו מן הבור וילכו לדרכם ויעברו אצל אחיו יראו אחיו את יוסף ביד המדינים ויאמרו אחיו אליהם למה תעשו הדבר הזה לקחת עבדנו מאתנו הלא אנחנו שמנו הנער הזה בבור כי מרד בנו ועתה תנוהו לנו ויענו המדינים הזה עבדכם או הזה ישרת לכם אולי אתם כלכם עבדים לו כי יפ"ת ויפ"מ הוא מכולכם למה תדברו כזבים. וכו'. בסוף מדיינים הציעו לקנות את יוסף ואחר כך התחרטו ומכרו לישמעאלים.

לפי תיאור זה לא ברור על מה רבו מדינים וישמעאלים. ונראה לי לפרש את כל מעשה המכירה באופן הבא. אחים חזרו לסוכות למרכז המחנה וישבו לאכול כפי שתיארנו בתחילת פרק 9. ואז הם ראו את ארחת ישמעאלים הולכת לאורך גבול מערבי של המחנה 12 מיל אל אמצע הגבול. ושם הם התכוונו לפנות מזרחה אל מרכז המחנה ולהמשיך משם מזרחה אל חשבון ומשם דרומה בדרך בה באו בני ישראל, רק בכיוון הפוך. ואז יהודה הציע לאחים למכור את יוסף לישמעאלים. יש להזכיר שבור של יוסף היה על ציר הבית מרחק 0.652 מיל דרומה מאמצע הגבול. לכן ישמעאלים לא היו אמורים להגיע לשם. וכוונתו של יהודה היתה ללכת לקראת ישמעאלים ולפגוש אותם באמצע הדרך, במרחק 3 מיל ממרכז

המחנה ולהציע להם לקנות עבד מורד אשר שמו בבור. ואז הם היו הולכים יחד עם ישמעאלים אל הבור, מושכים את יוסף ממנו ומוכרים לישמעאלים שם.

נעשה חשבון מרחקים וזמנים. אחים ישבו לאכול לחם 12 מיל אחרי חצות היום. למעשה המרחק הוא 12.07 מיל כי הבור לא היה 6 מיל מערבה ממרכז אלא על אלכסון, 6 מיל מערבה ו- 0.652 מיל דרומה מן המרכז. נוסף לכך 3 מיל עד מפגש המתוכנן עם ישמעאלים ועוד מרחק 3.07 משם עד בור. ביחד מקבלים 18.14 מיל אחרי חצות היום או 1.86 לפני השקיעה. משם אחים היו חוזרים אל מרכז המחנה עוד 6.035 מיל והיו מגיעים לשם 4.175 מיל אחרי השקיעה. אם מהלך מיל הוא 18 דקות אז 4.175 מיל זהו 75.15 דקות, עדיין לפני זמן צאת הכוכבים 90 דקות. ישמעאלים לעומתם לא היו מהלכים אחרי השקיעה אלא היו הולכים עוד 1.86 מיל ולנים. למחרת בבוקר אחים היו עוזבים את מרכז המחנה והולכים עם צאנם לכיוון יריחו בדרך שבא יוסף ולא היו פוגשים יותר את ישמעאלים עם יוסף.

חשבון זה בא לשלול אפשרות שאחים היו מחכים עד אשר ישמעאלים יגיעו אל מרכז המחנה וחוזרים אתם אל הבור. אכן במקרה זה הם היו מגיעים אל הבור $12+6+6.035=24.35$ מיל אחרי חצות היום או 4.35 אחרי השקיעה. ולא יתכן שהיו מוכרים את יוסף בלילה בלי שישמעאלים יראו מה הם קונים.

אבל אז קרה דבר בלתי צפוי. לפי מדרש שהביא סדר דורות, מדינים היו צמאים וראו את הבור- לפי חשבוננו במרחק 0.652 מיל או 665 מ' דרומה מהם. ויתכן שיוסף שמע נחירת גמלים וצעק ומדיינים הלכו אל מקור הקול. ויוסף חשב שהוא בסכנת מות ודאית כי לקראת בוקר אמורים היו להגיע אל הבור נחשים ועקרבים. ויש לומר שגם יוסף הכיר את הבור ואת תכונותיו שהרי הוא ישב בסוכות יחד עם יעקב שנה וחצי. על כן יוסף התחנן לפני מדינים שיצילו אותו. ומדינים ניצלו את ההזדמנות והסכימו רק בתנאי שיוסף יהיה עבד שלהם. וליוסף לא היתה ברירה. ואז מדינים משכו אותו מן הבור ביד וקנו אותו בקניין משיכה. ועל קניין זה מרמז אות "ס" ב"פסים", שקנו אותו סוחרים מדיינים. ישמעאלים לעומתם נשארו עומדים במקומם כי ציפו למדיינים. ואחרי שאלו משכו את יוסף, הם נתנו סימן לישמעאלים להמשיך אל היעד שלהם, מרכז המחנה. וגם מדיינים הלכו מן הבור בקו ישר אל מרכז המחנה. על כן הם הגיעו אל מרכז המחנה כמעט בו זמנית, מדיינים מהלך כ- 0.035 מיל או כ- 70 אמות אחרי הישמעאלים. בינתיים עברו $12.07+0.652+6.035=18.757$ מיל אחרי חצות היום, 1.243 מיל לפני השקיעה. ואז התגלגל הסיפור אשר מתואר בסדר דורות. מדיינים אמרו שיוסף בן חורין והוא היה בסכנת מות ודאי והוא מכר את עצמו להם. ואחים טענו שיוסף עבד שלהם והוא לא היה בסכנת מות כי הם התכוונו להוציאו אותו משם. ועבד לא יכול למכור את עצמו. ואז ישמעאלים אמרו לאחים: למה לכם עבד מורד כזה, מכרו אותו לנו. ואחים הסכימו שהרי זאת היתה כוונה מקורית שלהם. ואז התפתח משא ומתן. אחים דרשו עבור יוסף מחיר 20 שקל כמו ערך אדם עד גיל 20. וישמעאלים אמרו שיש להם דין עם מדיינים אשר טענו שהם כבר קנו את יוסף. לכן הם ישלמו רק חצי. ועוד, יש ספק שמא אתם עבדים לו ולא להפך. לכן ישמעאלים הסכימו לשלם רק חצי מחצי, 20 דינרים. אכן, בכל התורה כסף זה שקלים, רק כאן הכסף הוא דינרים. ותורה הסתירה את הדבר כדי לא לבזות את האחים. ועל קניין זה מרמז אות "י" ב"פסים".

ומניין לנו שמכרו את יוסף בעשרים דינרים? על זה כתוב בירושלמי (שקלים פ"ב הל' ג') "לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף". ופדיון

הבן כידוע חמשה שקלים. ורבינו בחיי על תורה כתב ד"ה "בעשרים כסף": נצטוינו בתורה בפדיון הבן שיהיה חמש סלעים, הוא שכתוב: (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים". והסלע ד' דינרים, וא"כ ה' סלעים ד' פעמים הם עשרים כסף, וזהו שתרגם אונקלוס: בעשרים כסף, ולא תרגם בעשרין סלעין דכסף, והא למדת למצות פדיון הבן שהוא חמשה סלעים שהם עשרים כסף, לפי שבא לכפר על מכירת יוסף, בכורו של רחל שנתנה לו הבכורה, שנמכר בכ' כסף.

וכל הדרך למצרים מדינים וישמעאלים התווכחו למי שייך יוסף. מדיינים טענו שהוא היה בן חורין ומכר את עצמו מדעתו והם קנו אותו במשיכה. וישמעאלים טענו שהוא עבד והם קנו אותו בכסף. ועוד התווכחו האם גוי קונה בכסף או במשיכה. וישמעאלים טענו שעל צד שיוסף היה בן חורין אשר מכר את עצמו, אז דינו כעבד עברי אשר מכר את עצמו לגוי. וכל קנינו בכסף כמו שכתוב בקדושין י"ד ע"ב. ולומדים את הדבר מפסוק "מכסף מקנתו" מלמד שנקנה בכסף. אשכחן עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הואיל וכל קנינו בכסף וכו'. ובזה אין מחלוקת בין רבי יוחנן וריש לקיש. ומדיינים טענו שהם קנו את יוסף בחזקה כמו קנין מלחמה כי יוסף היה נתון בסכנת חיים. ועל זה ישמעאלים ענו שבקניין מלחמה שבאי יכול להרוג את השבוי, לכן הוא קונה אותו בחזקה. אבל כאן מדיינים לא יכלו להרוג אותו, וסכנה היתה עתידית. ועוד אמרו מדיינים על צד שיוסף בן נח (כמו שהוא בעצמו סבר) אז קנינו כמו של עבד כנעני במשיכה. מאידך, ישמעאלים טענו שעל צד שיוסף הוא עבד של אחים, אז דינו כעבד כנעני. ועבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה כמו שכתוב בקדושין כ"ב ע"ב. ועל זה מדיינים ענו שעבד כנעני נקנה בכסף משום שהוקש לשדה, ודוקא עבד כנעני לישראל כמו שכתוב בפסוק "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה". אבל גוי קונה את עבד כנעני בתור מטלטלין. ובזה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש שלפי רבי יוחנן בישראל דבר תורה מעות קונות, ואצל עכו"ם להפך, משיכה קונה (ב"מ מ"ז ע"ב). והלכה כרבי יוחנן. והרי ישמעאלים לא משכו את יוסף כי הוא עדיין ביד מדיינים. על זה ישמעאלים ענו שעל צד שעבד כנעני לא הוקש לקרקע, קיימא להם כרמב"ם בהלכות זכיה ומתנה א' י"ד "עכו"ם שמכר מטלטלין לישראל או קנה מטלטלין מישראל, קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים", וכפרוש מגיד משנה שם "כוונת רבינו היא שהעכו"ם קונה ומקנה בין במשיכה בין בדמים".

כדי למנוע ספק פוטיפר קנה את יוסף ממדיינים כמו שכתוב "והמדנים מכרו אתו אל מצרים לפוטיפר" וגם מישמעאלים כמו שכתוב "ויקנהו פוטיפר וכו' מיד הישמעאלים". וכתוב שינה שם של מדיינים למדנים כדי לרמוז על ריב ומדון שהיה להם עם ישמעאלים. ואולי מילה "מיד" מרמזת על כך שפוטיפר קנה מישמעאלים במשיכה כמו שקונים עבד כנעני. ואילו ממדיינים קנה בכסף כמו שקונים עבד עברי. לכן אצלם לא כתוב "מיד". ומן הסתם הוא שילם עשרים שקל ומדיינים וישמעאלים התחלקו ביניהם. אבל לאמיתו של דבר קניין ישמעאלים לא תפס כי יוסף לא היה עבד של אחים ואין כאן אף עבירה של "גנב איש ומכרו" כי יוסף לא היה ביד אחים כאשר הם מכרו אותו לישמעאלים. ועיקר קניין פוטיפר היה ממדיינים, ועליו מרמז אות "מ" ב"פסים". לכן ת"י על הפסוק "ויקנהו פוטיפר וכו' מיד הישמעאלים" כתב "בערבנותא מן ערבאי" - בערבנות של ערבים. אבל אילו אחים היו מוכרים את יוסף ישירות לישמעאלים כמו שאמר יהודה בתחילה, אז היו חייבים על כך מיתה בעדים והתראה. ועל זה דנו את עשרת הרוגי מלכות.

מאידך, למדיינים היתה טענה כפי שכתבתי לעיל. ואפשר לדחות כי מצד יוסף היה כאן מקח טעות כי ראובן באותו זמן התכוון להוציא את יוסף מן הבור. ומדיינים היו אומרים שכנגד מעשה קניין דברים שבלב אינם דברים. בכל מקרה מדיינים שהם בני אברהם אשר לימדם מידת חסד, עשו מעשה נבלה כלפי אחיהם יוסף. ובמקום לשחררו, קנו אותו לעבדות בלי לשלם פרוטה. לכן מובן מדוע פנחס

הלך לנקום נקמת יוסף במדיינים (ראה רש"י במדבר ל"א ו'). (הערה 22: ויש כאן שאלה מסקרנת כיצד פנחס מתייחס אל יוסף. והיא נדונות בפרק 15). ולפני זה מדיינים הוכו ביד הדד בן בדד בשדה מואב. וראה מה שכתבתי במאמר על מעשה בעל פעור עמ' 16 שהדד בן בדד הוא סיחון ומדיינים הוכו במקום מחנה ישאל בערבות מואב, במקום שקנו את יוסף.

אבל אם אחים לא מכרו את יוסף, מה הוא אומר "אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה". כוונתו למכירת אחים לישמעאלים. שאילו אחים היו עומדים בכל תוקף על כך שיוסף עבד שלהם, ולכן קנין של מדיינים לא חל, והם לא מוכנים למכור אותו, אז מדיינים היו מוכרחים להחזיר את יוסף לאחים. אבל אחים לא יכלו לעמוד על שלהם שהרי לפני זה כבר הסכימו עם הצעת יהודה למכור את יוסף. ולכאורה יוסף לא ידע על כך.

ועל מה מדבר הפסוק "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת" (בראשית מ"ב כ"א). הוא לא מדבר על המכירה, כי יוסף מכר את עצמו למדיינים אלא על שימה בבור. כי יוסף ידע שעתידים לבוא שם נחשים ועקרבים ויהרגו אותו. ובגלל פחד זה הוא מכר את עצמו. ואיש אל אחיו הם שמעון ולוי. ואמרו את הדבר כאשר יוסף שם את שמעון בבור, מידה כנגד מידה.

11. שקו תעניתו של ראובן

בתחילת פרק 2 הבאנו דברי רש"י היכן היה ראובן במכירתו של יוסף. לפי רבי אליעזר ראובן היה עוסק בשקו ותעניתו על שבלבל יצועי אביו. ויש לשאול האם כל ערב לראובן היה מתבודד ומתענה על מעשה זה. וכולם ידעו על כך? או הוא התענה רק ביום ההוא? ואם כן, מדוע?

ישנו קטע בגמרא (סוטה ז' ע"ב) שמדבר על תשובה של יהודה וראובן. "בשלמא ביהודה אשכחן דאודי, דכתיב: ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, אלא ראובן מנלן דאודי? דא"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב: יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה? כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים, אמר לפניו: רבש"ע, מי גרם לראובן שהודה? יהודה, וזאת ליהודה? מיד שמע ה' קול יהודה!" ובהמשך "בשלמא יהודה דאודי, כי היכי דלא תישרף תמר, אלא ראובן למה ליה דאודי? והאמר רב ששת: חציף עלי דמפריט חטאיה! כי היכי דלא ליחשדו אחוהי". מכאן שראובן הודה בפרהסיה רק אחרי שיהודה הודה על מעשה תמר, 11 שנה אחרי מכירת יוסף. ועד אז אף אחד כולל יעקב לא ידע מי בלבל את יצועי יעקב. ואחים היו חושדים כל אחד בחברו (כך כתב פרוש חברותא).

הנה יוסף מביא דיבה רעה על אחים. וכתב רש"י (בראשית ל"ז ב') "כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלים אבר מן החי ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים וחשודים על העריות ובשלשתן לקה וכו'". וראה רא"ם על רש"י זה שהאריך מאד ופרשת דרכים (דרך האתרים דרוש א') שהוסיף עליו. לגבי אבר מן החי, הם אכלו מפרכסת כי סברו שדינם כישראל ויוסף סבר שדינם כבני נח. וזאת היתה מחלוקת עקרונית ביניהם שהם סברו שהם בני ישראל אף להקל. ונראה שמעמד

בני ישראל נתן להם אחרי שקב"ה נראה אל יעקב בלזו וקרא שמו ישראל. אבל שמעון נשא דינה אחותו בשכם כאשר הם עדיין נחשבו לבני נח.

וזה שקראו לבני שפחות עבדים, היינו לפני שכולם נעשו בני ישראל וכאילו התגיירו כמו במתן תורה. אבל יוסף טען שמאחר ושפחות הן בנות לבן משפחות והוא השווה אותן לרחל ולאה כאשר אמר בגלעד "אם תענה את בנתי ואם תקח נשים על בנתי" (ראה רש"י שם), אז התברר למפרעה שבלהה וזילפה היו נשים של יעקב כמו רחל ולאה.

ולעניין עריות, כתוב בב"ר (וישב פ"ד) ר' שמעון אומר "תולין עיניהן בבנות הארץ". ועל זה דרוש ביאור. כתבנו במאמר על פרשת [ויצא](#) פרק 12 שאחים נתנו את אחיות שלהם לכנענים ואלו הולידו בנות. ואחרי שמנה שנים אחים נשאו אותם. והמשל הוא אסנת בת דינה. ואחים היו מתייחדים עם אחיות הנשואות שלהם כדי להזדריך אותם בדרך ישרה ושלא יושפעו מבעליהם הכנענים. ויש כאן הקבלה עם אשת פוטיפר שיוסף התייחד אתה ובסוף נשא את בתה (המאומצת). ויוסף טען שאחים מתייחדים עם נשים נשואות. והרי אחים מן הסתם הסבירו ליוסף סיבת הייחוד, ומדוע הוא המשיך בדיבתו? וי"ל שהיתה כאן מחלוקת עקרונית בין יוסף לאחים כמו שכתבנו. יוסף טען שהם בני נוח ולא בני ישראל. לכן מותר להם להתחתן עם אחיות. וזאת דעת רבי יהודה שהם נשאו אחיות. ואחים טענו שהם הפכו לבני ישראל, לכן אסור להם להתחתן עם אחיות. ונשאר להם להתחתן עם כנעניות. ודרך פשרה מכאן היא שאחיות יתחתנו עם גויים כי הם מולידות בכך ישראליות, ואז אחים יתחתנו עם ישראליות אלו.

איך הדבר מתקשר לאיסור או התר יחוד עם אחיות הנשואות? יוסף טען שאחיות אלו נשואות לכנענים כבני נח ולכן לאחים אסור להתייחד אתם בתור נשים נשואות. ואחים טענו שאחיות הן בנות ישראל ונישואין שלהן לבני נח לא תופסים לפי תורה ואין אסור להתייחד אתם.

דיבה רעה הזאת נמשכה תשע שנים מעת שבאו לבית אל (היא בית אל בירושלים) שם אחיות נשאו ליבוסים כאשר יוסף היה בן 7.5 שנים עד שנמכר בגיל 16.5. וכנגדה, אשת פוטיפר דברה לשון רע על יוסף בעניין עריות תשעה שנים עד שחטאו שר המשקים ושר האופים (ראה רש"י שם). ודיבה זאת היתה מסוכנת ביותר מבחינת אחים. נזכיר שמעשה עם בלהה היה במגדל עדר, מיד אחרי שהם נסעו מבית אל וסמוך לנשואי אחיות. ובשלמא לגבי שתי דיבות ראשונות שלא היה בהן ממש ואין כאן פגם במוסריות של אחים. אבל מעשה של בלהה היה ממש, וחשד נפל על כל אחד מבני לאה. והנה יוסף מוכיח שאחים חשודים על עריות, לכן יש לחשוד בהם גם על מעשה בלהה. וכתוצאה מכך יעקב עלול להרחיק אותם מירושתו הרוחנית כמו שהורחק עשו. והם יאבדו את עולם הבא השמור לישראל. לכן הם התייחסו ליוסף בתור רודף ושנאו אותו. ויש הקבלה בין אבוד עולם הבא של אחים בגלל יוסף להצעת אשת פוטיפר ליוסף להיות עמה לעולם הבא.

וכאשר יוסף הגיע לסוכות ושמעון ולוי רצו להרוג אותו, ראובן הבין שהוא אשם בשנאה זאת של אחים. ועל כך עשה בתשובה בצנעה. וישב באבן בהן בן ראובן בשקו תעניתו, ולא לפני כן. וכוונתו היתה להוציא את יוסף מן הבור ולהביא לאביו ולהתוודות לו על מעשה בלהה. ואחרי שראובן הציל את יוסף, יעקב היה סולח לו. אבל אחרי מכירת יוסף לא היה שייך שהוא יתוודה.

ואיך מעשה יהודה גרם לראובן להתוודות בגלוי? יהודה כאשר הודה על מעשה תמר העמיד את עצמו כחשוד עיקרי במעשה בלהה. ובכל זאת הוא הודה. ואז בא ראובן אל יעקב והודה לו על מעשה בלהה. ומאחר וראובן מסר את עצמו למען כבוד זולת, דהיינו יהודה, הוכח שמעשה בלהה לא היה בגלל פריצות שלו אלא משום שהוא מיחה על כבוד אמו (ראה רש"י בראשית ל"ה כ"ב).

הבאנו בתחילת הפרק מגמרא על עצמות של יהודה שהיו מגולגלין בארון, עד שעמד משה ובקש עליו רחמים והזכיר זכותו של יהודה שגרם לראובן להודות במעשה בלהה. ומה הקשר בין הדברים? עצמות של יהודה היו מגולגלין בגלל הנדר שנדר להביא את בנימין ליעקב. ונראה לי שיהודה לא החזיר את בנימין. וכתבתי במאמר על [מהלך יעקב לארץ גושן](#) באמצע עמ' 4 שיהודה החזיר את בנימין אל יעקב בגבול מזרחי של ארץ גושן, שעה לפני שהם הגיעו לרעמסס. לכן בנימין נמנה עם באים מצרימה. ועצמות של יהודה היו מתגלגלין בגלל אי קיום זמני של הנדר. בגלל מעשה בלהה נוצרה אוירה של חשדות הדדיים במשפחה, הפך של שלום. ועם הודאת ראובן חזר השלום, פרט למכירת יוסף. ועם המצאות יוסף נפתרה גם בעיה זאת וחזר שלום למשפחה. על כן אי הבאה זמנית של בנימין אשר גרמה לאי שלמות המשפחה נתכפרה ע"י הבאת שלום (חלקי) בהודעת ראובן.

וקשה לי שיעקב משבח את יהודה "מטרף בני עליית" למרות שהוא מכר את יוסף ואילו ראובן אשר הציל את יוסף ממות והתכוון להביאו אל אביו, לא קיבל על כך כל גמול. ונראה שכל כוונתו של ראובן נשארה נסתרת. ובאופן גלוי הצעתו לשים את יוסף בבור שבו הוא עלול למות מנחשים ועקרבים לא נחשבת להצלחה. ויהודה הוציאו משם. אבל באמת מדויינים הוציאו אותו. אלא יעקב משבח את יהודה על ויתור שלו ליוסף בוויכוח על המלכות ועל כוונתו להוציאו מן הבור. ועל זה יעקב ידע כי יהודה אמר את הדבר לפני אחים. וויתור של יהודה גרם לכך שירבעם זכה לקיים מלכות ישראל נפרדת.

וי"ל שראובן קיבל תגמול באופן נסתר. כתוב בגמרא (סוטה ז' ע"ב) מה שכרן (של יהודה וראובן על שהודו) בעולם הזה? "להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם" (איוב ט"ו י"ט). לא עבר זר בתוכם - פרש"י באיוב - בנחלה לעתיד לבוא (יחזקאל מ"ח ו-ז). אבל גם בחלוקת יהושע נחלות של יהודה היו צמודות כאשר ים המלח הפריד ביניהם, ומצפון לים המלח עד קו רוחב סוכות יש להם גבול משותף לאורך ירדן.

אבל מה פשר המילים "להם לבדם נתנה הארץ"? כתוב בדה"א ה' ט' שראובן התפשט מזרחה עד פרת. ומצד שני גבול יהודה נמשך מערבה עד "נחל מצרים" (יהושע ט"ו ד'). על כן נחלות יהודה וראובן כוללות את כל רוחב הארץ מנחל מצרים עד נהר פרת. ואין אף שבט שגובל בנחל מצרים או בפרת.

ונראה לי שפסוק זה באיוב מרמז על מופת חשבוני יותר גדול. נחלת ראובן נמשכת ממרכז מחנה ישראל בסוכות עד מעברי ארנון. נחל ארנון הוא לא ישר כמו סרגל אבל נתן לכוון קו רוחב שלו לזה של עין גדי וגבול צפוני של צביים. במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) פרק ג') הראנו שרוחב זה שווה 38.5 מיל בדיוק ([הערה 23](#)): מגדל עדר בו הוא כביכול חטא ראובן נמצא כמעט במדויק כנגד אמצע רוחב זה). נמשיך רוחב זה מזרחה עד נהר פרת של היום. מאידך גבול מערבי של ראובן מצפון לים המלח הוא ירדן. נמשיך את הגבול המערבי בתוך ים המלח בדיוק דרומה עד קו רוחב של עין גדי.

התברר ששטח רצועה זאת של ראובן שווה בדיוק 32000 מיל ריבועי (מיל=1.02 ק"מ). הדיוק הוא עד כדי 20 מיל (ראה קובץ שטח ראובן בגוגל ארץ). מתברר שהוא שווה לשטח של נחלות תשעה וחצי שבטים בגבולות פרשת מסעי מרבלה בצפון עד קדש צין בדרום ומשם דרך קדש ברנע עד אל עריש בקו מהלך המרגלים ומשם לאורך החוף עד כנגד בעל בכ (ראה קובץ שטח שבטים בגוגל). על כן, ראובן שקול לתשעה וחצי שבטים אשר נחלו מעבר הירדן המערבי. בנוסף, שטח רצועות של שנים עשרי שבטים לע"ל ללא רצועת משיח יהיה 400 על 400 מיל. שטח ראובן 32000 מיל הוא חמישית ממנו. כאילו הוא קיבל שני חלקים כנגד 10 שבטים כדין בכור.

רצועה של ראובן כלולה בנחלת נשיא לעתיד לבוא אשר תהיה באורך 32000 מיל, כאילו הוא מלך משיח. סוכות בה הוא הציל את יוסף נעשה חלק מנחלתו והיא עיר מקלט ראשונה בצר. ושם תהיה מפלה סופית של גויים בבצרה אשר יבואו למלחמה על ישראל.

איך יהודה קשור למופת חשבוני זה? נחלת יהודה בולטת מערבה מקו קדש ברנע-אל עריש בו הקיפו המרגלים את הארץ ונמשכת עד נחל מצרים ועד הנהר (ראה קובץ תוספת יהודה). לכן סכום שטח ראובן ושטח תוספת יהודה שווה בדיוק לשטח הארץ בפרשת מסעי. כלומר, לראובן ויהודה ביחד נתנה כל הארץ!

12. מהלך אחים אחרי מכירת יוסף

כתוב "ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם. וישלחו את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתנת בנך הוא אם לא. ויכרה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף יוסף" (בראשית ל"ז ל"א-ל"ג). היכן אחים כביכול מצאו את הכתנת? לידם בסוכות? ואיך הם לא ראו את יוסף? ומדוע כתנת שלמה? ולא נראה שאחים קרעו את הכתנת כאילו בשיני אריה כי לא נתן לעשות דבר כזה ביד. ויעקב הבין שאחרי שיוסף לא מצא את האחים בשכם הוא הלך לסוכות. וגם בלי לדעת שמלאך גילה ליוסף היכן נמצאים אחים, ברור היה שהם הלכו לשם כדי להחזיק במקום.

ובדרך הוא לן ביריחו כי כך יוצא לפי חשבון מרחקים וגם לפי עיקרון מעשה אבות סימן לבנים כמו שכתבנו בתחילת פרק 5. וכדי לשמור על הכתנת הוא שם אותה מתחת לראשו כמו פרחי כהנה (תמיד א' א') כי בגד זה היה כעין בגד כהונה. והוא התכסה בחלוק תחתון שלו. (הערה 24: אנו נדון בהמשך בשאלת מהות החלוק הזה). והוא לא הגן על ראשו כמו יעקב בלוז כי לא הזדמנו לו אבני מזבח כמו ליעקב. ובלילה בא אריה וטרף את ראשו כי חיות רעות מצויות ליד יריחו כמו שמצאנו אצל אלישע (מ"ב ב' כ"ד). ודם מצוואר יוסף נשפך על הכתנת. והחלוק נשמט על הארץ. ואריה סחב את גופת יוסף למעונו ושם אכל. ואור החיים שם כתב "טרוף טורף- נתכוון לומר כי ב' טריפות נטרף הא' שטרפתו חיה והרגתו וב' שטרפה גופו למעונתה שבזה נתיאש לבקש אחר עצמותיו לקוברו וזולת זה היה קשה למה לא השתדל יעקב לחפש אחר עצמות יוסף לקיים בהם מצות קבורה". ואחים הביאו את הכתנת ואת החלוק אל יעקב.

ואיך יעקב הסביר לעצמו את האסון הזה? הרי יוסף יצא נקי מעוונות מחברון אחרי יום כיפור וגם יעקב קיים מצוות לוייה כמו שכתבנו בסוף פרק 2. הרי אין מקרה בעולם, והכל מחושבן מאת ה'. וי"ל שיוסף נענש על שרצה להתנשא על יהודה אשר משול לגור אריה ונטרף בראש כי יוסף נקרא ראש

וקדקוד. וכותנת מוכתמת בדם מרמזת על אשמת יעקב שנתן ליוסף בגד מלכות או כהונה. אבל מת אמור להשתכח מן הלב ואילו יעקב "ימאן להתנחם" (ראה רש"י שם).

ואיך אחים הסבירו ליעקב, מדוע הלכו מסוכות ליריחו ולא ישירות לחברון? וי"ל שכל מסע שלהם היה על מנת להחזיק באותם מקומות שהחזיק יעקב בשובו מחרן. לכן הם התכוונו לחזור על מסלול יעקב מסוכות לשכם ומשם דרך בית אל לחברון. וזה היה בדיוק בחג סוכות, יום בו נסע יעקב מסוכות לפני תשע שנים (ראה מאמר על פרשת [ויצא](#) סוף פרק 9).

כבר כתבנו שמרחק מסוכות למקום לינת יוסף ביריחו במסלול של יוסף ושל יעקב בדיוק 20 מיל. אחים הגיעו לשם בט"ו בצהרים. משם לאוהל יעקב בחברון מרחק בקו ישר 50.1 ק"מ או כ- 49.1 מיל, מהלך יותר מיום. אחים הגיעו לחברון למחרת, בט"ז תשרי אחר הצהרים. אבל בינתיים הם שלחו את כותנת ביד רצים אל יעקב. ומי הם הרצים? אחד זו בוודאי נפתלי אילה שלוחה. ושני כנראה דן שכתוב עליו "ידלג מן הבשן". במאמר על פרשת [ויצא](#) סוף פרק 7 כתבנו שדן רכב על הגמלים מחרן הצפונית לגלעד בקצב 10 מיל בשעה. יתכן שלבני יעקב היו גמלים והם שלחו את נפתלי ודן עליהם. ושלחו דווקא את בני בלהה שעליהם לא נפל חשד כלל. והם הגיעו לחברון תוך כ- 5 שעות, כשעה לפני השקיעה.

וצריך להבין מה היו עושים אחים עם גופת יוסף כאשר התכוונו להרוג אותו ולזרוק את הגופה "באחד הברות" וכן אילו היה מת ב"בור הזה". וי"ל שהיו מכסים את הבור באדמה והיו מספרים ליעקב אותו סיפור כמו לעיל.

13. קשר בין כותנת פסים לשעיר לעזאזל

קשר זה רמוז במופת הבא: קו ישר ממקום לינת יוסף ביריחו לאוהל יעקב בחברון שבו הועברה כותנת פסים ביד שליחים, קו זה עובר במדויק דרך מקום שילוח שעיר לעזאזל.

נסביר את הדברים. לפי משנה (יומא ס"ז ע"א) מירושלים עד צוק שממנו היו שולחים את שעיר לעזאזל מרחק תשעים ריס, שבעה ומחצה לכל מיל. זהו 12 מיל כדעת רבי מאיר (שם, בגמרא). אנחנו מודדים 12 מיל, כל מיל 2000 אמות הארץ של 51 ס"מ. את השעיר היו משלחים מזרחה. שער מזרחי יחידי של הר הבית המוזכר במסכת מידות הוא שער שושן. לפי חשבוננו במאמר על [גבולות הר הבית](#) שער שושן נמצא 362 אמות הארץ ממרכז ק"ק על ציר הבית. משם אנו מודדים 12 מיל לאורך ציר של 6.1975 (כיוון זריחת השמש בפסח ממוצע 13.5 אחרי התקופה) עליו העמדנו גם את סוכות במרכז המחנה בערבות מואב. קואורדינטות GPS של הצוק רוחב 31.790060 אורך 35.365723. סימנו אותו בגוגל ארץ. נקודה זאת נמצאת כ- 2.4 ק"מ מזרחה ממישור אדומים בגובה כ- 171 מ' מעל פני הים (לפי גוגל) על דרך המלח הקדומה. משם ישנה ירידה לנחל עוג, אשר עובר במרחק כ- 220 מ' צפון-מזרחה בגובה 130 מ'. יש שם מצוקים לא גבהים אבל יתכן שמשך כאלפים שנה מחורבן הבית הם כוסו בסחף.

מקום לינה של יוסף נמצא במרחק 40 מיל מקבר יוסף על קו אשר משיק לתל א סולטן בפינה צפון-מזרחית שלו ([הערה 25](#)): למרות שכביש בן זמננו פגע בתל ממזרח, פינה צפון-מזרחית של התל השתמרה

והתל נשאר כמו שהיה בזמן ההוא בתקופת ברונזה אמצעית). קואורדינטות שלו 31.871609 35.445631.

אוהל יעקב זהה לאוהל אברהם והוא נמצא 30 מיל ממרכז ק"ק 23.5 מעלות מערבה מן הדרום. קואורדינטות שלו 31.524886 35.106830.

כיוון ממקום לינה לאוהל 39.9655 מעלות מערבה מן הדרום, כיוון ממקום לינה לצוק 39.9355. הפרש שלוש מאיות מעלה. מרחק ממקום לינה לצוק 11.79 ק"מ. קו ממקום לינה לאוהל עובר 6 מטר צפונה מצוק. בהתחשב באי-ודאות של פינה צפון-מזרחית של תל א סולטן, ואי דיוק של קואורדינטות של קבר יוסף (מרכז הכיפה בגוגל), זאת זהות. אחים שלחו את כותנת הפסים טבולה בדם השעיר יחד עם לשון ארגמן בקו ההוא דרך מקום שילוח של שעיר לעזאזל!

נזכיר מופת אחר, שמהלך ממקום לינה של יוסף לסוכות שווה 20 מיל (ועוד 7 מ'). ויש עוד מופת. מבנה מערת המכפלה לא מכוון לרוחות השמים אלא מסובב בזווית ממוצעת 39.85 מעלות נגד כיוון השעון (ראה מאמר על [מערת המכפלה](#) בנספח אכני). הקו מאוהל יעקב למקום לינה מכוון בזווית 39.79 מעלות מזרחה מן הצפון (**הערה 26**): ההבדל בין כיוון 39.96 לעיל ל- 39.79 נובע מהבדל בין קו אורך של חברון וקו אורך של יריחו). על כן קו מאוהל יעקב למקום לינה של יוסף וכן למקום שילוח של שעיר לעזאזל למעשה מקביל לכותל דרומי של בנין המכפלה וניצב לכותל מערבי שלה. דיוקים אלו נמצאים מעבר ליכולת אנוש בזמנים ההם.

מקום שילוח שעיר לעזאזל נמצא על אותו ציר בו דנו את יוסף במרכז המחנה ובו נמצא גם הבור. אין בכך מופת כי כך בחרנו את מקום שילוח השעיר אלא המופת הוא שמקום זה נמצא על דרך קדומה חשובה סמוך לנחל עוג בראש מדרון אשר יורד לנחל.

יש קשר בין לשון ארגמן שיעקב העדיף את יוסף לשלוש לשונות של זהורית: של שעיר המשתלח, של פרה אדומה ושל מצורע. משקל לשון ארגמן היה שני סלעים. לגבי משקל לשונות של זהורית יש כמה דעות ביומא מ"א ע"ב. דעת רב דימי בשם רבי יונתן שלשון שעיר המשתלח שני סלעים (וכן פסק רמב"ם), של פרה עשרה זוז ושל מצורע שקל. משקל ראשון שווה למשקל לשון ארגמן. לגבי משקל שני נזכיר ששקל של בית שני היה 4/5 של שקל של תורה. לכן עשרה זוז שהם 2.5 שקלים של בית שני שווים לשני שקלים של תורה. אומנם זהורית נעשית משני תולעת וארגמן מדם של חלזון אבל שניהם אדומים. שני תולעת מסמל חטא כמו שכתוב "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אם יאדימו כתולע כצמר יהיו" (ישעיהו א' י"ח).

צרעת כידוע באה על לשון רעה וזאת קשורה לדיבה רעה אשר דיבר יוסף על אחים. פרה כידוע מכפרת על עגל הזהב. בפרק 7 כתבנו מהו קשר בין עגל הזהב ליוסף. וביום כיפור ה' מחל לישראל על חטא העגל. ועדיין לא מובן מה הקשר הישיר בין יוסף לשעיר לעזאזל.

ונראה לי שהקשר הוא לא עם חטא מכירת יוסף אלא עם יוסף עצמו, כמו חטא העגל ונגע צרעת. את השעיר משלחים שוחד לסמאל כמו שכתוב בפדר"א (פרק מ"ו). והוא שרו של עשו. ועשו איש שדה מסמל את צד שמאל ואת החיצוניות. וגם משיח בן יוסף מייצג את צד שמאל ואת החיצוניות. לכן דווקא הוא יכול להתמודד עם עשו. וישראל מטילים את כל עוונם על חיצוניות. אבל כנגד כל עוונות של יצר

הרע וחיצוניות קב"ה בקש להקריב את השעיר לה' אשר מכפר על דבר אחד- על טומאת מקדש וקדשיו. ונראה שמוסר השכל בזה הוא שאם אדם דבוק בה' בפנימיותו, אז חיצוניות לא שולטת בו.

14. חלוקו של יוסף ובגדי המודות

על הפסוק "ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו" (בראשית ל"ז כ"ג) פרש רש"י: "את כתנתו"-זה חלק, "את כתנת הפסים"-הוא שהוסיף לו אביו יותר מאחיו. ושפתי חכמים הביא על רש"י זה את דברי מהרש"ל שהיו לו ב' כותנות זה על גבי זה, אחת על גבי בשרו משום הזיעה שלא יקלקל את הכתונת הפסים והם הפשיטו שניהם כאחת שהיו אווזין בתחתונה והיו מפשיטין שניהם כאחד וכו'. ולא נתבאר טיב הכותונת התחתונה.

והנה, ר' חיים פלטיאל (בראשית מ"ח כ"ב) על הפסוק "שכם אחד על אחיך" הביא מדרש "כי שכם אחד שנתן לו יעקב אלו בגדי עשו המודות כי פעם אחת [עשה] עשו מלחמה עם מלך האמורי וכאשר שמע יעקב את הדבר עשה תפילה להקב"ה להשיב הבגדים ואז נתן הקב"ה את חנו בעיני מלך האמורי ושגרם אל יעקב, על זאת אמר בחרבי ובקשתי". ומה הקשר בין שכם לבגד? אולי מדמה לשכם בפסוק "ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם".

אבל בפדר"א (פרק כ"ד) כתוב "עשו אחיו של יעקב ראה את הכתנת שעשה הקב"ה לאדם ולחזה על נמרוד וחמד אותם בלבו והרגו ולקח אותם ממנו וכו'. כשבא יעקב מאת פני יצחק אביו אמר אין עשו הרשע ראוי ללבוש את הכתנת הללו, וחפר וטמנם שם שנאמר "טמון בארץ חבלו" (איוב י"ח י'). וכדי לעשות שלום בין המדרש שהביא רב חיים פלטיאל ופדר"א, נומר שיעקב בחזרתו מחרן עשה מלחמה עם עשו במחנים בחכמתו ובתפילתו כמו שפרש"י על פסוק זה, וקורא לעשו- אמורי כי עשה מעשה אמורי. וכתוצאה ממלחמה זאת ומלחמה עם שרו של עשו לפני כן, יעקב זכה בבגדי המודות של עשו בדיון. ואחרי שחזר לחברון, הוציא אותם מגניזה ונתן אותם ליוסף כי הוא המתמודד העיקרי עם עשו.

ובילקוט מעם לועז על הפסוק בראשית ל"ז ד' בשם זרע בריך כתוב "שהכתונת היה בגד שלקח יעקב מעשו כשמכר לו את הבכורה. והיה של אדם הראשון. וכל מי שהוא בכור היתה הכתונת הולמת אותו. ומפני שהועברה הבכורה מראובן ליוסף בגלל החטא הקל שעשה, כפי שנבאר בפרשת ויחי, לכן הלבישו הכתונת הזאת".

וכדי ליישב מדרשים אלו עם מדרש תנחומה שהבאנו בפרק 2, שיעקב העדיף את יוסף בלשון של ארגמן, י"ל שיוסף לבש את בגדי המודות מתחת לכותנת פסים. וזהו החלוק שעליו מדבר רש"י.

אבל בגדי המודות היו אמורים להגן על יוסף מפני חיות רעות, ואיך יעקב הסביר לעצמו כיצד "חיה רעה אכלתהו?" וי"ל שאריה התנפל על יוסף בלילה ולא ראה את הבגדים שהתכסה בהם.

לפי פדר"א בגדי המודות היו כתנת אשר קב"ה עשה לאדם וחיה. ואיך נתן ללבוש שני בגדים אלו כאחת? וי"ל שבגדים אלו היו כעין חצאית שהקיפה חלק תחתון של הגוף כדי לכסות את ערוותם. ועם שני הבגדים נתן היה לכסות חלק תחתון וחלק עליון של הגוף כמו שמתעטפים בטלית צר. וכך עשו היה משתמש בהם בזמן צידה ובזמן ששירת את יצחק (הערה 27: ומדוע עשו לא לבש אותם ביום הברכה? וי"ל שהוא הסתיר מרבקה שיצחק מתכוון לברך אותו כדי שלא תספר ליעקב. והבגד היה אצלה.

ורבקה ידע על כוונת יצחק בנבואה). ואחים הפשיטו מיוסף את החלק העליון יחד עם כתונת פסים, והוא נשאר עם בגד תחתון. ולא השאירו אותו ערום. וכך משכו אותו המדיינים מן הבור. ובגד זה נשאר על יוסף כאשר הוא הגיע אל פוטיפר. ובצ'ורים מצריים רואים אותם מכסים חלק תחתון של הגוף בלבד עם חתיכת בד קשורה בעצמה מן הצד, כעין חצאית. ובגד של יוסף לא נראה חריג אצלם. אבל את החלק העליון יחד עם כותנת הפסים אחים הביאו ליעקב.

אבל בגדי חמודות היו אמורים להגן על יוסף מפני חיות רעות, ואיך יעקב הסביר לעצמו כיצד "חיה רעה אכלתהו"? ו"ל שאריה התנפל על יוסף בלילה ולא ראה את הבגדים שהתכסה בהם. ויוסף כאשר ישן ביריחו, השאיר עליו את החלק התחתון וכיסה את עצמו בחלק עליון. וכאשר הוא נטרף, חלק עליון נפל וחלק תחתון נשאר אליו. והוא נגרר יחד עם גופו ע"י אריה. כך נתן היה להסביר את מה שקרה.

ולגבי בגדי אדם הראשון ישנה מחלוקת. רש"י על הפסוק "והנחש היה ערום" (בראשית ג' א') כתב שכתנות עור נתנו לו לפני החטא ושפתי חכמים שם הביא מפסחים נ"ד שלפי יש אומרים בגדי אדם הראשון נבראו בערב שבת בין השמשות, כלומר אחרי החטא, ולפי ת"ק כנראה לפני החטא. ואנחנו נשלב את שתי הדעות ונומר שהיו שני סוגי בגדים. הראשונים נעשו לפני החטא כדי להגן מחום וקור והיו שקופים כמו אור או צמודים לגוף ונראו כעור. לכן אדם וחוה נראו בהם כערומים. ואחרי החטא היו צריכים בגדים אחרים. ואז קב"ה עשה להם כותנות עור כדי לכסות את ערוה (העור=ערוה) וגם כדי להגן אותם מחיות רעות (כי אחרי שאדם חטא נעשה שפל בעיניהם). ובגדים אלו הגיעו לנח וממנו לנמרוד וממנו לעשו. אבל בגדים הראשונים כנראה נקברו יחד עם אדם וחוה.

מה קרה עם בגדים אלו אחרי מכירת יוסף? את הבגד העליון יעקב הביא למצרים והחזיר אותו ליוסף. ועל זה נאמר "שכם אחד על אחיך", בגד עליון שלובשים אותו על שכם, על כתפיים. אבל מה קרה עם בגד תחתון?

על הפסוק "חיה רעה אכלתהו" (בראשית ל"ז ל"ג) כתב רש"י "נצנצה בו רוח הקדש סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר". אולי בגד תחתון הוא הבגד שנשאר ביד אשת פוטיפר, כנגד סברה שהוא נשאר ביד אריה אשר טרף את יוסף?

לאן התגלגל בגד זה? לפי דעתי הוא התגלגל ליתרו. אנחנו נדון על כך בפרק הבא ובו נראה שיתרו הוא בן של אשת פוטיפר מזרע של יוסף אשר נספג בבגדו. השערה שלי שהיא העבירה אותו לבנה יתרו בתור "תעודת יוחסין" שלו, כי ממנו התעברה. מה קרה עם בגד זה בהמשך? רבינו בחיי (בראשית פרק ג) כותב "וע"ד המדרש: וילבישם, בגדי כהונה גדולה הלבשים, כתיב הכא: וילבישם, וכתיב התם: (ויקרא ח, יג) וילבישם כתנות". ונראה שבגדי חמודות היו כנגד מכנסים דווקא כי הם הסתירו את הערוה וכן מכנסי כהן גדול כידוע מכפרים על גלוי עריות. ונקראים בגדי חמודות כי מכסים דברים שאדם חומד. בתחילה יתרו החשיב את עצמו לכהן. ואחר כך שנודע לו שמשוה הוא הכהן, נתן את הבגד לו. ובמדרש דברי ימים של משה כתוב שמשוה קיבל מטה שלו מיתרו כאשר עקר עץ שגדל בגינתו. על כן, משה זכה דרך יתרו לבגד כהונה ולמטה של מלכות.

ומה קרה עם בגד העליון אשר יעקב החזיר ליוסף? אכן יוסף אמר היה להיות כהן, אבל הוא ויתר ללוי. מניין לנו? כתוב "וירא את העגלות אשר שלח יוסף" (בראשית מ"ה כ"ז) וכתב רש"י "סימן

מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את העגלות וכו". אבל היה כאן סימן כפול. יש בפרשת עגלה ערופה מצוות לוי, ללוות את האורח. ועגלות רמזו על לויים שעתידיים לשאת את המשכן בעגלות. לכן י"ל שיוסף מסר את הבגד ללוי וממנו הוא הגיע לאהרן. ולגבי מטה אהרן, כתוב במדבר רבה (פרשת קרח יח) "ומטה אהרן, יש אומרים הוא המטה שהיה ביד יהודה שנא' ומטך אשר בידך וי"א הוא המטה שהיה ביד משה ומעצמו פרח שנא' והנה פרח מטה אהרן ואית דאמרי נטל משה קורה אחת וחתכה לשנים עשר נסרים וכו". לפי י"א שני אהרן גם הוא זכה במטה שלו דרך יתרו, בנו של יוסף.

מה קרה עם בגדים אלו אחר כך? אולי אהרן ומשה נקברו אתם כמו שלפי סברה שלי אדם וחזה נקברו עם בגדים שנתנו להם לפני החטא. מטה של אהרן הגיע לבית מקדש ונגנז יחד עם הארון. אם זה מטה של משה אז אין שאלות. ואם לא, אז אולי מטה של משה נגנז יחד עם משה.

15. מהו יחוסו של יתרו?

על הפסוק "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה" (שמות ו' כ"ה) כתב רש"י "מזרע יתרו שפטם עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטם ביצרו". ומקור של רש"י בב"ב ק"ט ע"ב "ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה, מאי לאו דאתי (שבא) מיתרו שפיטם עגלים לע"ז! לא, דאתי מיוסף שפטם ביצרו. והלא שבטים מבזים אותו ואומרים: ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, יהרוג נשיא שבט מישראל! אלא, אי אבוא דאמיה מיוסף - אמה דאמיה מיתרו, אי אבוא דאמיה מיתרו - אמה דאמיה מיוסף. דיקא נמי, דכתיב: מבנות פוטיאל, תרתי, שמע מינה". לפי גמרא זאת יש שתי אפשרויות. אחת היא שאמה של פינחס היא בתו של יתרו ואבא שלה משבט יוסף. שניה שאמה שלה משבט יוסף ואבא שלה הוא בן של יתרו. הגמרא לא אומרת בפשטות שאבא שלה הוא יתרו עצמו ואמה שלה משבט יוסף למרות שפוטיאל הוא אחד משבע שמות של יתרו כמו שכתוב במדרשים (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א). ונראה שגמרא רוצה לרמוז שיתרו עצמו מזרע יוסף, לכן היא מעמידה אפשרות שאבא של אמה של פינחס הוא מיוסף. ואיך זה יתכן?

הסוד טמון בפסוק "ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו מידי אביר יעקב וכו" (בראשית מ"ט כ"ד). ורש"י הביא שם מדרש "ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדניו וקוראו קשת ע"ש שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו כמו יפזו שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו". ומקור של רש"י בגמרא (סוטה ל"ו ע"ב).

מה קרה עם זרע זה? הוא כנראה נבלע בבגדו. ואשת פוטיפר תפסה אותו. אולי היא התעברה בו הפרייה מלאכותית? (הערה 28: כגון שהשרתה אותו במים ודחפה פנימה. וזרע של יוסף היה פעיל מאד, כי כתוב מדמה אותו לנורה מקשת. וגם הבגד היה מיוחד, בגד של אדם הראשון). והרי היא "ראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת ממנה אם מבתה" - (ראה רש"י בראשית ל"ט א'). והדבר התקיים לא רק בבתה (המאומצת) אלא בה עצמה. ובמקום ש"חיה רעה אכלתהו" וסחבה את בגדו התחתון, אשת פוטיפר תפסה אותו. ועל זה התנבא יעקב (ראה רש"י שם). וגם פוטיפר היה שותף בסוד זה כי הוא בעצמו לא יכול היה להוליד כי נסתרס מאליו (רש"י בראשית ל"ט מ"ה). והוא הציג את הבן הנולד בתור בנו ויורשו. לכן הוא לא הרג את יוסף, כי אז כולם היו אומרים שזהו בנו של

יוסף. אבל במקום זה אשתו סיפרה שיוסף לא היה במגע אתה, רק התקרב אליה. לכן לא חשדו שהוולד הוא בן של יוסף. וגם הסתירו את יוסף בבור כדי שלא יראו דמיון בינו לבין בנו.

אבל כתוב "ויהי כשמע אדניו את דברי אשתו אשר דברה אליו לאמר כדברים האלה עשה לי עבדך ויחר אפו" (בראשית ל"ט י"ט). ופרש"י "בשעת תשמיש אמרה לו וזהו שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך עיניני תשמיש האלה". וקשה אם פוטיפר נסתרס איך שימש? ואם הוא היה מעוניין שאשתו תיכנס להריון מזרע של יוסף מדוע חרה אפו? וי"ל שפוטיפר נסתרס -הכוונה שלא היה לו כוח גברא והוא שימש בחוץ. וזה שאמרה לו אשתו - שיוסף גם כן לא נכנס פנימה. וחרה אפו על שהשוותה אותו עם יוסף. ויתכן שבאותו יום שעשה "כדברים האלה", זרע שלו נשפך אל אשתו אבל לא ירה כחץ. והיה להם ספק שמא היא התעברה ממנו ולא מהזרעה מלאכותית. לכן פוטיפר התייחס אל יתרו בתור בנו.

אבל יתרו היה מדייני ולא מצרי! וי"ל שאשת פוטיפר היתה מדיינית. לכן סוחרים מדיינים הגיעו אליה כי הכירו אותה (**הערה 29**: זאת סיבה נוספת פרט לכך שפוטיפר היה קונה תבלינים למטבח של פרעה). ואולי סוחרים מדיינים אחרים גם הביאו אליה את אסנת בת דינה, 9 שנים לפני יוסף. אבל יתרו מצד אביו הרשמי היה מצרי. לכן כתוב "ויחד יתרו" (שמות י"ח ט) וכתב רש"י שם "נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים". ואם הוא מדייני, מה אכפת לו ממצרים?

ויש עוד ראייה לקשר של יתרו אל פוטיפר. אחד משמות שלו הוא פוטיאל על שם שהיה מפטם עגלים לעבודה זרה. אבל פוטי זהו חלק ראשון של שם פוטיפר. וחלק שני "פר". והוא היה שר הטבחים "שוחטי בהמות של מלך" (רש"י בראשית ל"ז ל"ו). וקשה, הרי מצרים לא אכלו בשר "כי תועבה היא למצרים" (בראשית מ"ג ל"ב ואונקלוס שם)! והנה הרודוטוס (ספר שני) כותב שכהני דת מצריים לא שוחטים שום בהמה פרט לאלו אשר הם מקריבים. ובמקום אחר הוא מתאר איך הם בוחרים פרים שאין להם אף שערה שחורה ומקריבים אותם למזבח של ע"ז שלהם. ואחר כך אוכלים את הדברים הנותרים, רגלים, יריכים וכו' ואת הנקבות כלל לא מקריבים כי הן קדושות לע"ז וכאשר הן מתות זורקים אותם ליאור. ואת הפרים פרט לאלו שמקריבים, קוברים אחרי שהם מתים בעצמם. לכן טבחים של פוטיפר היו שוחטים פרים לע"ז והוא אחראי על גידולם ושחיטתם. לכן תואר "מפטם עגלים לעבודה זרה" שייך דווקא לפוטיפר. ויתכן שהוא חניך את בנו לאותו תפקיד. אחרי שחרורו של יוסף, פוטיפר נעשה כהן און, תפקיד דתי. וכנראה יתרו קיבל תואר כהן מפוטיפר והיה אדם מכובד במצרים. כתוב בגמרא (סנהדרין ק"ו ע"א) שיתרו יחד עם איוב ובלעם היו בעצת פרעה. "בלעם שיעץ - נהרג, איוב ששתק - נידון ביסורין, ויתרו שברח - זכו בניו בניו לישב בלשכת הגזית". וכנראה אז הוא נאלץ לברוח אל מדיין, ארץ של אמו.

ועוד דבר מוזר. לפי מדרש (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א) ליתרו יש שבע שמות: יתר, יתרו, חובב, רעואל, חבר, פוטיאל, קני. אבל בתורה כתוב "ויאמר משה לחבב בן רעואל" (במדבר י' כ"ט). איפה מצאנו אדם שהוא אב של עצמו? אלא מאחר והוא נזרע הזרעה מלאכותית, אז כאילו הוא הוליד את עצמו. והוא סימן לכל הגרים שנחשבים לתינוקות שנולדו מחדש, כאילו הם הולידו את עצמם.

נציין שזוהר (פרשת אחרי מות דף נו עמוד א) מקשר את הפסוק "ותשב באיתן קשתו ויפזו זרועי ידיו מידי אביר יעקב" אל הפסוק "איתן מושבך ושים בסלע קנך" (במדבר כ"ד, כ"א) שמדבר על יתרו. ופסוק הבא "כי אם יהיה לבער קין עד מה אשור תשבך" זאת הבטחה שהם ישובו יחד עם עשרת השבטים.

לפי הסברנו, אשתו של יתרו היתה מיוסף. אבל איך היא הגיעה למדיין, הרי שום עבד לא יכול היה לברוח ממצרים. וזה שאלעזר נשא בת יתרו אפשר להסביר בכך שלויים לא היו משועבדים והיו רשאים לנוע חופשי כמו משה ואהרן. אולי היא יצאה ממצרים עם יציאת שבט אפרים, שלשים שנה לפני יציאת מצרים הכללית? והם נכנסו לארץ במסלול בו הביאו את ארונו של יעקב ועברו סמוך לארץ מדיין אשר היתה סמוכה לערבות מואב. ושם יתרו ראה אותה ונשא אותה לאשה. (הערה 30: ראה מה שכתבתי על יציאת בני אפרים במאמר על [כרונולוגיה](#) בעמ' 15-13. ויתכן שהיו שתי יציאות של בני אפרים. אחת היתה אחרי מות לוי והם יצאו דרך ארץ פלשתים והושמדו ע"י אנשי גת. ושניה היתה 30 שנה לפני יציאת מצרים של משה. והם נכנסו לארץ ישראל ממזרח ובסוף הושמדו או נשבו ע"י Horemheb). ואז יתרו נשא אותה 30 שנה לפני יציאת מצרים הכללית. והיא הולידה לו שבע בנות, נניח בהפרש של שנה. ומשה פגש אותם על הבאר. ויתרו אמר לבנות "למה זה עזבתן את האיש קראן לו ויאכל לחם" ופרש"י "שמא ישא אחת מכם". ומאחר וכלל אותם יחד, נלמד שהקטנה ביניהם היתה בת ביאה וראויה להוליד. לכן הקטנה ביותר היתה בת שמנה והדבר היה 15 שנה אחרי יציאת בני אפרים ו-15 שנה לפני יציאה כללית. באותו זמן ליתרו לא היו בנים, אחרת הוא לא היה שולח בנות קטנות שלו לרעות את צאנו. והם כנראה נולדו אחרי שמשה הגיע. ויש כאן הקבלה עם יעקב ולבן. ומשה חזר למצרים שנה לפני היציאה או 14 שנה אחרי שבא אל יתרו, כנגד 14 שנה שיעקב עבד אצל לבן, פרט לשש שנים נוספות שעבד בשביל עצמו.

מאחר ואשתו של יתרו היתה ישראלית והוא עצמו מזרע יוסף אז בנות שלו היו כשרות ואף מיוחסות (הערה 31: אבל שבטים היו מבזים את פינחס כי סברו שיתרו מזרע פוטיפר. וכן זמרי מאותה סיבה שאל את משה – בת יתרו מי התירה לך). ומשה כאשר ראה את גדולתו של יתרו נשא כנראה את בתו הגדולה שהיתה אז בת 14 כמו שהיתה רחל כאשר יעקב הגיע לחרן. וגם שלח לאהרן הצעת שידוך לבנו אלעזר. והוא עשה את משה שליח. ואחרי תקופת אירוסין של שנה, אלעזר נשא בת אחרת. ומאחר ואלעזר עתיד היה להיות כהן גדול, ראוי שהוא יישא בתולה בת שנים עשרה. על כן הוא נשא בת אמצעית של יתרו. וכעבור שנה היא ילדה את פנחס. לכן פנחס היה בן י"ג ביציאת מצרים. וזה תואם את מה שכתוב בגמרא (זבחים ק"ב ע"א) "חמש שמחות היתה אלישבע יתירה על בנות ישראל: יבמה מלך, אישה כהן גדול, בנה סגן, בן בנה משוח מלחמה, ואחיה נשיא שבט" וזה היה ביום הקמת המשכן כמו פרש"י שם (וראה רשב"ם במדבר כ"ה י"ג איך פינחס היה משוח מלחמה באותו זמן). על כן פנחס היה בזמן הקמת המשכן לפחות בן שלש עשרה. וכלל לא יתכן שליתרו נולד בן אחרי בואו של משה אליו אשר גדל והוליד בת אשר גדלה ונשאת לאלעזר וילדה את פנחס. לכן מוכח שאלעזר נשא את בת יתרו כפשוטו.

16. השלמת מסלול של יוסף עד ביתו של פוטיפר

בפרק 10 כתבנו שישמעאלים קנו את יוסף בסוכות 1.243 מיל אחרי השקיעה. לפי העיקרון שמהלך אדם ביום 40 מיל, הם הלכו מזרחה עד השקיעה עוד 1.243 מיל ולנו. אבל קצת קשה שהם נשארו לא רחוק מן האחים משך הלילה וראובן שרצה להציל את יוסף וחזר בלילה למחנה ישראל, לא עשה מאמצים ללכת אל ישמעאלים ולנסות לפדות את יוסף. לכן נניח שבאופן חריג ארחת ישמעאלים המשיכה ללכת מזרחה עד צאת הכוכבים. לפי חשבוננו ארחת ישמעאלים הגיעה לאמצע גבול מערבי של המחנה אחרי כאשר אחים חזרו לסוכות, 12.07 מיל אחרי חצות היום. מאחר ומחנה ישראל 12 על 12 מיל היה בחזקת יעקב, מן הסתם ישמעאלים התכוונו באותו היום לעבור את כל המחנה עד אמצע

גבול מזרחי שלו, עוד 12 מיל או כ- 4 מיל אחרי השקיעה. אכן זהו זמן משקיעה עד צאת הכוכבים. אבל בגלל הליכה לבור הם הפסידו מהלך 0.652 מיל ועוד תוספת קטנה משום הליכה מבור לסוכות באלכסון. לכן אנו נניח שישמעאלים הלכו בקצב רגיל של מיל ב- 18 דקות אבל לא עד בין השמשות של 72 דקות אחרי השקיעה אלא עד זמן מאוחר יותר של 90 דקות (זהו שיעור הלכתי שני לפי מהלך מיל 22.5 דקות). לכן הם הגיעו לגבול מזרחי של המחנה לפני צאת הכוכבים ולנו שם. נקודה זאת נקראת שיטים. במקום זה בני ישראל התחילו "לזנות אל בנות מואב" (במדבר כ"א א'). ועל זה קטרג בלעם "מן השטים עד הגלגל" (מיכה ו' ה'), שלא למדו מיוסף אשר עמד נגד פיתויה של אשת פוטיפר.

המשך מסלול של הארחה לא מבואר. בסוף הם הגיעו לפוטיפר אשר ישב לא הרחק מפרעה. במאמר [מהלך יעקב לארץ גושן](#) (עמ' 5) זיהינו את צוען בירת מצרים של שושלת 18 עם קנטרה, במקום בו תעלה קדומה משם לפוליסיום חוצה את תעלת סואץ של היום. מתוך עיקרון מעשה אבות סימן לבנים נשלב את מהלך ארחת ישמעאלים עם [מסעות בני ישראל](#) ועם מהלך יעקב לארץ גושן. בני ישראל נסעו מהר ההר דרך קדש, קדש צין, צלמנה, פונן, אבת, עיי העברים, דיבן גד, עלמון דבלתימה והרי העברים. אבל הם נאלצו לסובב את ארץ אדום כי אדום לא נתן להם לעבור בתחמומו. לעומת זאת ישמעאל היה מחותן עם עשו אשר לקח את בתו מחלה לאשה. לכן ישמעאלים יכלו לקצר את הדרך. במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) (פרק ב') זיהינו את הפינה הצפון-מזרחית של ארץ אדום עם הו שער ועם עיי העברים. פינה דרום צפון-מערבית של ארץ אדום היא קדש צין. אבל שדה עמלקי נמשך צפון מערבה משם עד קדש. לכן ארחת ישמעאלים הלכה בקו ישר עיי העברים-קדש וחסכה בכך כ- 90 מיל. במאמר על פרשת [ויצא](#) בעמ' 14 תיארנו את המסלול בו אליפז רדף אחרי יעקב. עשו באותו זמן ישב בקדש ואליפז רדף מקדש עד עיי העברים ומשם לאורך מסעות בני ישראל ובהמשך הגבול מחניימה. לכן, פרט לקטע ראשון מסוכות עד חשבון, ישמעאלים עברו במדויק על מסלול של אליפז עד קדש. ויש כאן הקבלה: אליפז גרם לכך שיעקב הגיע אל לבן בחוסר כל ונאלץ לשעבד את עצמו ללבן. וישמעאלים בפועל מכרו את יוסף לעבדות לפוטיפר. וכמו שלבן נתן את בנותיו ליעקב לנשים, פוטיפר נתן את בתו (המאומצת) ליוסף. אלמלא רמאות של לבן, יעקב היה יוצא ממנו לחרות כעבור שבע שנים ראשונות ועוד שש שנים נוספות, סה"כ 13 שנה, ויוסף יצא לחרות כעבור 13 שנה. ושניהם לא ראו את אבות שלהם 22 שנה. מן הסתם עשו ראה את יוסף ביד ישמעאלים בעיי העברים או בקדש ושמה שהוא נפטר משטן שלו.

הדרך הקצרה מקדש למצרים היא חד משמעית. מקדש לקדש ברנע בדרך מסעות בני ישראל, מקדש ברנע בקו ישר לגרר היא אל עריש. שם מסע יוסף משתלב במהלך יעקב. מגרר עד רעמסס בדרך קצרה 120 מיל ומרעמסס עד בירת מצרים קצת פחות מ- 30 מיל. אם נעביר את המסלול דרך נקודה בה נחל אל עריש נופל לים אז אורכו 501.1 מיל. אבל אין סיבה שישמעאלים ילכו אל חוף הים. גם מסלול של יעקב מבאר שבע לרעמסס לא נכנס אל תוך אל עריש. לכן קצרנו את המסלול כדי שיהיה בדיוק 500 מיל, מהלך 12.5 יום. על כן הם הגיעו לביתו של פוטיפר בדיוק בחצות היום כ"ז תשרי. מרגע שיוסף הגיע לסוכות בבגדי מלכות עד שהוא נמכר לפוטיפר לעבדות עברו בדיוק 13 יום. מאותו זמן עד שיוסף קיבל בגדי מלכות מצרים עברו 13 שנה. ימים כנגד ימים כי גם שנה נקראת ימים כי תוך שנה שמש מסיימת סיבוב 360 מעלות סביב כדור הארץ.

כתוב בסדר עולם (פרק ב') שיוסף עשה בבית פוטיפר ע"ב חודשים. מאידך כתוב בר"ה י"א ע"א "בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים". ואם הוא היה שם 12 שנים שלמות אז נכנס גם כן בראש

השנה. על כן הוא היה בבית פוטיפר 11 חדשים כי אותה שנה 2217 לפי סדרה היתה פשוטה. וי"ל שמקצת חודש תשרי עלה לו לחודש.

נציין שמראש השנה 2217 עד ראש השנה 2230 עברו 161 חודשי ירח או 4755 יום. לכן מי"א תשרי 2217 כאשר יוסף יצא מחברון עד א' תשרי 2230 כאשר הוא יצא מבית האסורים עברו 4745 יום או בדיוק 13 שנים מצריות של 365 יום. במאמר על [כרונולוגיה](#) בעמ' 16 הבאנו את לוח זמנים של שושלת 18 במצרים. זיהינו בו את מלכות יוסף אשר נקרא בו Chebron - חברון. לפי Manetho הוא מלך 13 שנה. נציין עוד שראש השנה שנת 2218 שעליו נאמר "כהיום הזה" (בראשית ל"ט י"א) ופירש שם רש"י "יום צחוק יום איד שלהם שהלכו כולם לבית ע"א" הוא יום ראשון מחמשת ימי חג בסוף שנה מצרית אזרחית (**הערה 32**): זהו יום 809382 מבראשית או יום יוליאני 1157727 או 8/9 שנת 1544 לפני הספירה לפי לוח אוליאני. לפי התאמה בעמ' 24 במאמר הנ"ל בין לוח יוליאני ללוח מצרי על סמך פפירוס אברס, יום זה מתורגם ליום 31/12 בלוח המצרי).

נשלים את המהלך של ארחת ישמעאלים מרגע יציאתם לדרך. כתוב שהם באו מגלעד. נזהה גלעד שלהם עם גלעד של יעקב. נקודה זאת חושבה במדויק במאמר על פרשת [ויצא](#) (עמ' 25). מאידך הם הגיעו לאמצע גבול מערבי של מחנה ישראל 12 מיל (ועוד 0.07 מיל) אחרי חצות היום או מהלך 32 מיל מנץ. בהנחה שהם יצאו מגלעד בבוקר, אורך המסע צריך להיות יום או יומיים הליכה נוספים. אפשרות ראשונה לא קיימת כי מרחק מגלעד עד אמצע גבול מערבי של המחנה בקו ישר כ- 88 מיל. לכן אורך המסע בהכרח $112 = 40 + 40 + 32$ מיל. בקטע אחרון הם הלכו לאורך הגבול המערבי של המחנה. גבול זה והמשכו צפונה ודרומה מהוה גבול מזרחי של נהר עתידי ברוחב 3 מיל (כתבנו עליו במאמר על [באר מרים](#) בעמ' 10). לכן נבנה את מסלול של ארחת ישמעאלים משני קטעים ישרים. קטע ראשון הולך מגלעד מערבה עד קו אורך גבול מערבי של המחנה וקטע שני הולך בדיוק דרומה. כדי לקבל מרחק הנדרש של 112 מיל יש לכוון את הקטע הראשון קצת דרום-מערבה. גלעד של יעקב נמצא על גבול של עיר רמתה. מזהים אותה עם רמות גלעד. קטע ראשון עובר דרך עיר חשובה אירביד ומסתיים סמוך למעבר הגבול בין ישראל לירדן בדיוק בקו רוחב בית שאן הקדומה. כאן עברה דרך מעמק יזרעאל מזרחה אל אירביד ומשם מזרחה לנהר פרת ומשם לחידקל ולנינווה. לכן גלעד שמשו צומת דרכים: אחת מעמק יזרעאל מזרחה לבבל ואשור ושניה מצפון לדרום, מבעל בך, דמשק, גלעד, מחנים, חשבון ובהמשך למצרים כפי שתיארנו. כתוב על ישמעאל "וישכנו מחוילה עד שור אשר על פני מצרים באכה אשורה על פני כל אחיו נפל" (בראשית כ"ה י"ח). "על פני כל אחיו" כוונה לגבול מזרחי של ישראל. לכן גלעד-נקודת הגבול בה נפרדו יעקב ולבן, היא נקודה טבעית שממנה ישמעאל היה מגיע לאשור.

ונשאלת השאלה, אם סוחרים מדיינים שכרו את ארחת הישמעאלים בגלעד ושם גם קנו את הסחורה שלהם כדי להובילה למצרים, מדוע ירדו לכיון נהר הירדן מערבה ולא הלכו מגלעד דרומה בדרך קצרה? כתוב "וגמליהם נשאים נכאת, וצרי ולט" (בראשית ל"ז כ"ה). נכאת לפי תרגום אונקלוס זאת שעווה ולפי רש"י כנוס בשמים הרבה, לט מזוהה עם שרף אשר מפיקים משיחי לוטם. כל אלה אולי אפשר להשיג בהר הגלעד בגובה כ- 500 מ' מעל פני הים. אבל את צורי מזהים עם שמן אפרסמון המפורסם, והוא היה גדל בסביבות ים המלח, בעין גדי וביריחו. ומן הסתם הוא גדל גם בבקעת הירדן כנגד בית שאן בגובה כ- 250 מתחת לפני הים כי אקלים שם דומה לזה של יריחו או עין גדי. לכן ארחת ישמעאלים ירדה למטה אל בקעת הירדן ושם קנו את הצורי, ואולי גם בשמים אחרים. ומשם הלכו עד כנגד סוכות כי שם ישנה דרך נוחה אל הרי מואב בחזרה אל דרך המלך.

כעת נביא ראייה ממציאיות שמכרו את יוסף באזור ים המלח ולא בדותן צפונה משכם. רש"י על הפסוק "וגמליהם נושאים וכו'" כתב "למה פרסם הכתוב את משאם להודיע מתן שכרן של צדיקים שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מרח רע". מניין ישמעאלים היו משיגים את נפט ועטרן-הוא זפת? והנה התברר שמדי פעם מקרקעית של ים המלח כתוצאה מתנועות טקטוניות עולים גושים של זפת-אספלט אשר צפים על פני המים (ראה מאמר [בין אספלט ים המלח ונבטים](#)). נבטים שהם ערבים, צאצאי ישמעאל היו סוחרים באספלט זה ומביאים אותו למצרים ומקומות אחרים. מצרים היו משתמשים באספלט זה לצורך חניטה. לאחרונה מצאו שרידים של אספלט ים המלח במומיות מזמן מלכות חדשה, היינו החל משושלת 18. כזכור, יוסף הגיע למצרים בשנים ראשונות של שושלת זאת. לאספלט היו גם שימושים פולחניים במצרים וגם יכלו להשתמש בו לציפוי תחתית סירות כמו שעשתה יוכבד בתיבה של משה. ישמעאלים בזמן יוסף היו קונים זפת זה מכנענים או מואבים אשר אספו אותו מים המלח והיו מביאים למצרים בדרך שעולה מצפון ים המלח לחשבון. ואלמלא הנס שנעשה ליוסף, הוא היה מובל למצרים עם שיירה המוליכה זפת.

סיכום

במאמר זה תיארנו את מעשה מכירה של יוסף על כל פרטיו, בזמן ובמרחב כאשר כל הפרטים יוצרים פאזל מותאם להפליא. אולי על זה נאמר "אמת מארץ תצמח"? יש לציין שכל המסלולים שהעברנו בין במאמר זה בין במאמרים אחרים, הולכים בקווים ישרים בלי להתחשב בטופוגרפיה ובקצב קבוע של 40 מיל ביום ובלי להתחשב בהתרחשויות אחרות כגון משא ומתן במקרה של יוסף או זמן המלחמות כמו במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#). הנחה שלנו שקב"ה רוצה לגלות את תכניתו כמו שכתוב ביחזקאל מ"ג י' "ומדדו את תכנית". אילו מסלולים היו מותאמים לפני שטח, לא היתה כל אפשרות למדוד את תכניתו. ומה קשר שלה למציאות? במקרה של מסעות בני ישראל ענן היה הולך לפניהם ומיישר את הדרך. אבל לפני ארבעה המלכים או ארחת ישמעאלים לכאורה לא הלך ענן. אפשר לומר שהתכנית מייצגת אמת שמימית ואילו בפועל מסלולים היו קצת שונים אבל התקיימו באותו פרק זמן. ואפשר לומר שבהעדר עדות סותרת, אמת שמימית היא האמת היחידה